186748

P. o. hung.

455

IFJUSÁGI

OLVASMÁNYOK.

SZERKESZTI S KIADJA

BUNYITAY VINCE.

M. N. MUZEUM KÖNYV-TÁRÁBÓL

II. KÖTET.

PEST, 1863.

Nyomatott az I. magyar egyesületi könyvnyomdában.

Fanda és társai.

186.748

R 2

R 1965

MÉLTÓSÁGOS ÉS FŐTISZTELENDŐ

GYÖRFFY LÁSZLÓ,

PHAROSI VÁLASZTOTT PÜSPÖK,

NAGYVÁRADI L. SZ. NAGYPRÉPOST UR

Ő KEGYESSÉGÉNEK,

a magyar ifjuság

FÉLSZÁZADOS NEVELŐJE ÉS ATYJÁNAK

FORRÓ KEGYELETTEL

ajánlva.

TARTALOM.

Lap.

Egy ember a magyar népből 7
A szél és a nap *(költemény)* 123
Egy óra az Angyalvárban 129
Schiller nyilatkozata 136
Szent-Péter *(költemény)* 139
Tied, Uram, tied a boszuállás 145
Egy ifju nőnek *(költemény)* 181

EGY EMBER
A
MAGYAR NÉPBOL.

EGY EMBER:

MAGYAR NÉPBŐL.

ELSŐ FEJEZET.

Hegyesvölgyes vidék, árnyas erdeiddel, zengő madaraiddal, mily szép, mily változatos, mily festői vagy te! — oh, mint szeretlek tégedet, és mennyire csodállak!

Amott emelkedik egy óriás tölgy, körülvéve apró cserjéktől, melyek hódolva borulnak le előtte, mint hű alattvalók fejedelmök lábainál. Távolabb, a bérenek oldalához dőlve, hever egy ezredéves szikla fehéren, kopaszon, mint egy elaggott bölcs, ki épen a mulandóságról elmélkedik. A szikla homlokán, mint egy vigasztaló gondolat, ott ül a szentkereszt, ez isteni kapocs, mely az eget és földet összetartja. Lenn a völgyben locsogva fut a kis patak, s egész udvariassággal csókolgatja a partján ábrándozó füzfa lábait, melynek szomorún lehajló ágai vizében fürdenek.

S a völgyek enyelgő tündére, a szellő, kedves ibolyaillatot kerget mindenfelé, melytől a lég megédesül, s melyet beszíva, fű-fa reszketni látszik örömében.

Derült tavaszi reggel volt, s a nap verőfénye mosolyogva ömlött szét egy kis falusi temető kakukfüves sirjain. A temetőn egy ujonásott sir körül egyszerü falusi emberek állottak, s bus merengéssel tekintének egy kis festett koporsóra. A kis koporsó egy pillanatig még látható vala, aztán eltünt a sirban, s hideg, nehéz göröngyök kezdtek reája hullani.

Amint az első kapaföld bus, tompa morajjal a koporsóra zuhant, a seregből két fájdalmas sohaj emelkedék, és e sohajokból bizton rá lehete ismerni a szülékre, kik gyermeköket temetik — igen, kik most harmadik s u t o l s ó gyermekök koporsóján hallják dübörögni a sir hulló göröngyeit.

Az „Istenhozzád“ kinn az életben többnyire csak üres formaság; a temetőn komoly, szomoru valóra változik.

Miután a sir föl volt hantolva azon ünnepélyes komolyság- s buzgalommal, melylyel az egy-

szerü falusi nép szokta halottait eltemetni, a kis gyászoló sereg még egy bucsú-tekintetet vete a kedves sirra, s aztán megindult haza felé. Csendesen, szótlanul haladtak előre; csak a völgypatak zokogott mellettök hangosan, és csak a szellő sohajtott olykoron, mintha ő is busongana azon kis halott fölött, mely kinn a temetőn maradt. Igy értek haza, Rózsafalvára, egy hegyek közé rejtett kis faluba, melyen szép nevén kivül semmi sem volt, mi az idegen figyelmét magára vonhatta volna.

A ház, melyhez közeledtek, semmiben sem különbözött a helység többi házaitól. Egyszerü kis fehérfalu, bogárhátu hajlék volt az, minőket ezrenkint láthatni hazánkban. A bemenetnél kis pitvar, mely nyáron konyhaul is szolgált; ebből balra kis kamara, jobbra pedig, az utca felé, tágas tiszta szoba, népünknél ugynevezett „fehér ház.“ A szobában magasra vetett ágy, másik szegletében széles nagy asztal, ekörül L — betü alakjában fenyüfa-lóca, efölött pedig, szintén oly alakban, ugynevezett „tálas,“ beaggatva mázos cserépkorsókkal, s megrakva czifrábbnál czifrább tálak és tányérokkal. A hajlék hátulsó

végén, egy födél alatt vele, állott az istálló a tehenek s igavonó barmok számára, melyek az embernek oly hű, oly hasznos szolgái a földön, de melyek iránt az ember rendesen oly hűtelen, oly hálátlan!

‚No, no! csak lépjenek be kelmetek — kiálta az érkezők elé egy egészséges, piros női alak, mely a ház pitvarajtajában állott — vagy nem látják, hogy mindjárt csuromviz lesznek, ugy megered az eső.‘

„Igaz biz a — felelte az érkezők egyike, ki a falu kocsmárosa volt, s kit közönségesen csak Mihály bácsinak neveztek — igaz a, csakhogy az ilyen esőnek még nem kell köpönyeg. Ugylátszik, hogy a jó Isten, ki különben mindenről oly szépen gondoskodik, most az egyszer nem akar tudni az esőről.“

‚Jöjjenek, jöjjenek! — folytatá az előbbi, kit egyszerüen csak Maris néninek fogunk nevezni, s ki az öreg kocsmáros utolsó szavait, ugylátszik, nemigen méltatá figyelmére — jöjjenek; az étel kész, s ugy hiszem, hogy el is fog csuszni.‘

A gyásznép még egy pillanatig időzött a kapunál, azután két részre oszlott; az egyik rész

szétment a faluban dolgai után, a másik pedig követte Maris néni hivását.

‚Valahára! — szólalt meg ez utóbbi, midőn a társaság végre együtt volt — valahára össze birom szedni kelmeteket; de Mihály bácsinak most is későn kell jönni...‘

„Te, Maris, — vágott szavába az öreg, miután keresztet vete magára, s az asztalnál helyet foglalt — te ugyan többet is tudsz, mint kellene, de tudod-e azt, hogy a kocsmárosok mindig későn jönnek, és hogy miért? — No, látom, hogy nem tudod ; hallgass hát ide, majd megmondom én. Egyszer a jó Isten magához bocsátotta az embereket, hogy kérjenek tőle, amit akarnak, s ő teljesiteni fogja kérésöket. Eljöttek tehát először is a papok, s kérték a Mindenhatót, hogy adna nekik jó életet. Az Ur megadá. Jöttek aztán a barátok, és szintén kérték: adna nekik jó életet; de az Ur felelé, hogy azt nem adhatja, mert már másoknak adá. Kérték tehát: adna jó halált, — ezt meg is kapák. Végre jöttek a kocsmárosok: ‚Uram! — kiálták ezek is, — adj nekünk jó életet.‘— „Fiaim — felelte az Ur — későn jöttetek.“ ‚Adj tehát jó halált!‘ „Ezt sem adhatom — volt a

válasz — már elajándékozám.“ És ez idő óta a kocsmárosoknak sem jó életök, sem jó haláluk, s azonfölül még mindig későn is jönnek. — — De Erzsi lányom! — kezdé másutt az öreg, az eltemetett gyermek anyjához fordulva, ki keservesen könyezett — egyél hát, és ne sirj. Ha te vétkeidért annyit sirnál, mint a mennyit sirsz egy angyal halálán, akkor bizonyos lehetnél benne, hogy üdvezülsz.“

‚Gyermekem, édes kis fiam! — zokogta a szegény anya — beh nem gondoltam, hogy erre szüljelek! Oly üde, oly egészséges volt mindig a lelkem, mint egy kinyilt virág, és mi lett belőle!...‘

„Mi lett volna egyéb, mint igazi virág, csak hogy a mennyország kertében, hol sem a nap, sem a dér, sem a halál nem fogja őt többé meghervasztani. — Isten adta, Isten el is vette; s ha elvett volna téged is még oly kicsi korodban, nem szenvedtél volna annyit, s nem hullatnád most is e keserü könyeket.“

‚Igaz Mihály bácsi, igaz; de, lássa, az fáj igen nagyon, hogy tán én okoztam halálát. Mindig azt gondolom, hogy talán a leves ölte meg....

Oh, csak levest ne adtam volna neki, tán még most is élne.'

„No, még mi nem jut eszedbe, asszony? — vágott közbe az öreg Mihály — hát akik meghaltak, anélkül, hogy csak láttak volna is levest? — Már látom, hogy a halált mindig tudják mentegetni. Bizonyosan azért mondják is, hogy a halál egyátalán nem akart halál lenni, és azért kereken kimondá az Istennek, hogy tegye őt, aminek akarja, csak halálnak ne, mert ő bizony nem lesz. — És ugyan miért nem? kérdé az Ur. — Csak azért — volt a felelet, mert az emberek gyülölni, s utonutfélén átkozni fognak. — Ha csak ez a bajod — válaszolá a Teremtő — ugy soh'se busulj; meglásd, az emberek igyekezni fognak téged mindig kimenteni. — És ez, valóban, ugy is van: egyszer a leves, másszor az orvos oka a halálnak; szóval az emberek azt hiszik, hogy a halál be sem tudna jönni a házba, ha csak ajtót nem nyitnának neki. — — István! — veté utána a kedélyes öreg Erzsi férjéhez fordulva — tudod-e, hogy beszéltem földesuraddal felőled? Kértem, hogy segitene rajtad valamikép, s azt mondtam neki: nagyságos Zsu-

gory uram! egyik embernek szüksége van a másikra, mert hiába, kéz kezet mos. Nagyságod lehetne oly kegyes, s megsegithetné az én szegény István komámat. Derék ember ám az a talpán, és milyen dolgos! csakhogy szegénynyt az Isten több csapással látogatta meg, mint valaha Egyiptomot. Nemrég megdöglött a tehene, azelőtt két fiát temette el, ma a harmadik, az utolsó, fekszik a teritőn, felesége majd fél évig betegeskedett, s ömaga is három hónapig egy szöget sem tudott megfaragni, mert karját törte ki, midőn nagyságod fölnyujtott csürét oltani segitett."

„Biz ugy van az — mondá szomoruan István — sok keserüvel látogatott meg az ég. Amihez csak fogtam, minden roszul ütött ki; hiába, a szegénynek a szerencséje is szegény, de ki tehet róla? — és itt a jólelkü ember nejére tekintett — egy régi böles, amint szokta mondani a tisztelendő ur, még többet szenvedett, mert rosz — felesége volt .... Erzsi, lelkem, ugy-e a „Miatyánkban" azt imádkozzuk naponkint: „Legyen meg a te akaratod ....?"

„Legyen meg a te akaratod." Mily

röviden, és mégis mily erőteljesen, meghatón van kifejezve e néhány szóban mindaz, amit csak valaha a lemondás, alázatosság, és Isten iránti megadásról irtak s mondottak! — „Legyen meg a te akaratod.“ Oh, szent, magasztos egyszerüsége isteni vallásunknak! —

‚De majd el is feledjük: mit mondott aztán a nagyságos ur?‘ — kérdé Maris néni.

„Mit mondott? hát azt mondta — tolmácsolá az öreg Mihály — hogy nem szólt semmit. Szépen megfordult s ott akart hagyni a faképnél, de nekem sem kellett több .... Fikkomadta, uram! — kiálték utána — ha nagyságod nap volna, bizony, senkire sem sütne.... Ez alkalmasint ugy tetszék neki, mint mikor valakinek a fülébe trombitálnak. Hirtelen visszafordult, s tompa, érctelen hangján mondá: Ez annyit akar jelenteni ugy-e, hogy én semmirevaló, lelketlen ember vagyok? — Én nem mondom, hogy nagyságod az — felelém neki — hanem csak, hogy olyannak látszik, mert, lássa nagyságod, a madarat tolláról, az embert szaváról....“

‚No, hiszen megadta neki kelmed! — kiáltá közbe Maris néni észrevehető kárörömmel

— képzelem, hogy milyen dühös is lett; mert a rosz ember hiubb egy pávánál, s csupa fukarságból kész volna a vizet is pénzen adni.'

„Kár is volt megharagitani — vélte a szintén jelenlevők egyike, Pál gazda, Istvánnak testvére — mert, hiába, gazdag, előkelő ember, boszut állhat rajtunk . . . .“

‚Előkelő ide, előkelő oda! — kezdé magyarázni, nekitüzesedve, az öreg Mihály — mintha bizony nem tudnám, hogy miféle ágról-szakadt? Jöttment sehonnai, ki csak nemrég kapott föl az ugorkafára. Az én édesapám — Isten nyugosztalja szegényt! — jól ismerte ennek még az öregapját is, s nemegyszer mondta, hogy mikor idekerültek, az ég tudja honnan? erszényöknél csak a hasok volt üresebb. — Hogy, hogy nem történt? az titok, de annyi világos hogy a semmirekellő szerencse valahol nyakokba kapaszkodott, s egyszer csak azt hallottuk, hogy ezentul már ők fognak parancsolni nekünk, mert régi földesurunk kastélyát megvették falustól. Mikor aztán az öreg Zsugory, ennek az apja, meghalt, s fiára rámaradt a sok vagyon, ez megházasodott, mégpedig ugy, hogy felesége feke-

tébb volt ugyan egy cigányasszonynál, hanem annál fehérebbek voltak — tallérai. Ekkor aztán kapta magát a fiatal Zsugory, s gondolván, hogy ha már kastélya, faluja van, miért ne lehetne „nagyságos“ cime is? és elkezdte magát nagyságoltatni.“

‚Lám — jegyzé meg Maris nagy neheztelésel — mégis oly magasan hordja a fejét, mintha legalább is király fia volna. Finom, uri embernek akar tartatni, pedig gorombább egy városi darabontnál. . . .‘

„Asszony, lakat a szádra! — förmedt a jámbor nénire férjeura, Pál — hogy a te nyelvednek mindig járni kell! Ki kérdezett? Majd a sarkadhoz kötöm a nyelvedet, mert nekem nem fogsz vele bajt csinálni, — csináltál már ugyis eleget.“

‚No csak nézze meg az ember — álmélkodék a jámbor asszony — látott ilyet valaki?! Egész nap hallgat, hogy a szavát sem lehet hallani, és ha szól is, azt nem egyébért teszi, hanem csak hogy velem gorombáskodjék. Ez mégis szörnyüség!‘

„Pál! — mondá ekkor Mihály bácsi a férj-

nek — okos ember ugy tesz az asszonyok beszédével, hogy egyik fülén be, a másikon pedig kiereszti.“

‚Nemegészen ugy — felelte Pál — mert egy fülén sem ereszti ki, minthogy — egyiken sem eresztette be.‘

„Te pedig Maris! — mondá, mintegy folytatólag, az öreg kocsmáros — ha békében akarsz élni férjeddel, ne akard, hogy mindig tied legyen az utolsó szó; s ha mégis nagyon viszketne a nyelved, végy hideg vizet a szádba. . . .“

‚Hát még mit? — kérdé a durcás asszony, sehogysem állhatván meg a szót — kelmed is olyan ma, mint egy csipkebokor: mindig csipi, marja az embert.‘

A hugomnak bizonyosan van valami a begyiben Zsugory uram ellen, — gondolá a fogas öreg, de hallgatott. És Mihály bácsi csakugyan eltalálta a dolog bibéjét. Maris rettenetesen neheztelt Zsugory ő nagyságára, s hogy miért? sietünk megmondani.

MÁSODIK FEJEZET.

Három hónappal az előbbeni fejezetben leirt jelenet előtt Maris néni, ki máskor is szokott egyetmást dolgozgatni Zsugory ő nagysága kastélyában, ismét meghivaték oda; sőt ezuttal maga a nagyságos ur kérette, hogy jönne dolgozószobájába. Maris néni megjelent, s miután ő nagysága bezárta utána gondosan az ajtót, arra kérte: fogadna el szoptatásra egy kis gyermeket, miután már ugyis szoptat, s ezért kapna havonkint négy forintot. A dij nem volt ugyan sok, de Maris néni nagyon szeretett keresni valamit, s azonfölül erőteljes is vala, örömmel fogadá tehát az ajánlatot. Erre néhány nap mulva, egy sötét éjjel, bizonyos ismeretlen ember elhozá a gyermeket, s átadá, annélkül, hogy egyebet mondott volna, mint hogy a csecsemő neve „Zoltán.“ Három hónapig ápolta már Maris a

gyermeket, és meg is kapta érte pontosan a kikötött havi dijt, midőn pár nappal a föntebbi jelenetek előtt Zsugory ő nagysága kijelenté neki: hogy a pénz, melyet nála a gyermek tartására letettek, kifogyott, ujabbat pedig nem küldtek: Maris tehát tehet a gyermekkel, amit akar. mert ő tovább neki nem fizethet. Elképzelhetjük, mennyire fölázitták e szavak a szegény asszonyt, ki különben sem volt valami galambtermészetü. De ami leginkább bántotta, az nem annyira az ingyen-szoptatás volt, mintinkább azon gondolat ,hogy az idegen gyermek idővel kenyeret is fog kérni, ruházatra is lesz szüksége, és ezt mind ő lesz kénytelen előteremteni minden jutalom reménye nélkül. Ez nagy csapás volt a szegény asszonyra, — és mégsem birta eltaszitani magától a kis árvát, ki, mint egy angyal, édesen pihent kebelén, s mosolyogva tárta feléje kezecskéit. Oh, ilyenre egy anya a mi jó népünkből nemis gondolhatott. Azonban a Gondviselés ki akará segiteni a különben jószivü asszonyt. Ez időtájban halt meg ugyanis Maris asszony ángyának, Erzsinek, kis fia, és Maris rögtön készen volt szabadulási tervével, melyet hogy mi-

ként viszen ki, meglátjuk, ha fölkeressük falusi ismerőseinket ott, ahol elhagyók.

„Te, asszony! — mondá asztal után az öreg Mihály Maris néninek — mi a mennykőért is fened oly igen a fogadat arra a szegény Zsugoryra? mert azt csak nem hihetem, hogy te a szoptatás szine alatt jól meg ne koppasztottad volna már eddig is?...“

‚No nézzék csak, hogy megszólja az embert! — pattogá a nyelves asszony, — én megkoppasztottam! lárifári, nem adott bizony nekem soha egy árva garast is azonfölül, amit kialkudtunk.‘

„Lám, lám, nem adott — kételkedék az öreg — és mégis szemlátomást gazdagodtok.“

‚Ugy hát gazdagodunk, de még mennyire! — Tudja-e Mihály bácsi, hogy mikor férjemmel együvé kerültünk, a lelkem uram harminc forint adósságot hozott az uj gazdaságba, s az még most is rajtunk van? — Hanem hát hogy lássa kelmed, mennyire fölboldogitott engem Zsugory uram ő nagysága a gyermekkel, ezennel kimondom, hogy én a fiut kész vagyok átadni Erzsinek még ma. — Erzsi lelkem! — mondá ekkor a

még mindig könyező anyának — te pedig elfogadod ugy-e, mert tudhatod, hogy nem jó a szoptatást hirtelen abbahagyni; emiatt halt meg a szegény Juliska is a malomban. . . .'

Erzsi nem felelt, csak némán emelte föl szép kék szemeit, és e szemekben, ugylátszék, mintha az örömnek egy sugara villanna meg, melyet ha Maris asszony észrevett, abból bizton következtetheté, hogy terve sikerülni fog.

„Hüm, hüm — dörmögte eközben az öreg Mihály fogai között — ha a zsidó fölakasztja magát, bizonyosan profitja van belőle."

‚Mit mormog már megint kelmed — szólalt meg ujra Maris néni — jobb bizony, ha megmondja inkább: kié tulajdonképen az az árva gyermek?'

„Nem tudom" — felelte röviden az öreg kocsmáros.

‚Nem tudja? — csodálkozék Maris — ugyan ki hinné már azt? hiszen kelmed amit nem tud is, azt rendesen kitalálja, aztán meg mindig azt szokta mondani, hogy a titkot a tyuk is kikaparja. . . .'

„Igen hát, azt szoktam mondani, és most is

azt mondom, hogy ezt a titkot is ki fogja kaparni, csak várj egy kicsit, — haugyan te tudnál várni. . . .“

‚Oh jaj! — kiáltá most könyeit letörülve s az egész beszélgetésnek más fordulatot adva, Erzsi — majd meg is feledkeztem az öreg Péterről. — Maris néni! adja csak ide a nagykanalat, hadd szedjek a szegény öregnek.‘

„Forgósadta! — dörgé Mihály bácsi, látván, hogy Erzsi egészen tele szedi az öreg szélkéjét — a vén embernek nem lehet rosz dolga; ugy, látszik, hogy ha nem hoz is sokat a konyhára, annál többet viszen el róla.“

‚Mihály bácsi— könyörge az áldottszivü Erzsi — ne bántsa a szegény öreget, hiszen ugysem eszünk mindennap juhoskását; hadd lakjék jól.‘

Az öreg Péter pedig egy szegény elgyöngült, elhagyatott öreg ember volt, ki midőn egyszer nagyon megbetegedett, elvánszorgott valahogy István gazdához, s a jó ember még jobb feleségével befogadák az istenadtát, s többé el sem is ereszték. Mily jól esett ez az öreg Péternek! sirt, mint a gyermek, sirt hálája s örömében, oh, mert már oly rég nem becsülte őt meg senki; oly rég

nem hallotta a részvét, a szeretett szavait; oly régtől ette a koldulás keserü kenyerét! — Menynyire igyekezett is aztán, midőn fölgyógyult, hálás lenni jótevői iránt. Örömest tett, dolgozott volna mindent, de az elöregedett ember már gyönge volt a nehezebb munkára; meg kellett tehát elégednie azzal, hogy a ház körül egyben-másban, holmi apróságokban segitett.

‚Itt van Péter bátya — mondá a jó Erzsi, oda nyujtva a teleszedett szélkét — egyék; van a kása között hus is.‘

„Isten fizese meg neked! — felelte az öreg, könybeborult szemeit kedves jótevőjére emelvén — és én hiszem, hogy meg is fogja fizetni, mert te, ha leányom volnál sem lehetnél jobb hozzám.“

‚Péter bátya! — folytatá a bánatos anya, miközben ujra sirni kezdett keservesen — ezelőtt az én kis Pistám hordta kelmednek az ételt. . . .‘

A szegény öreg, ki szenvedélyesen szerette a gyermekeket, de legkivált jótevőjének gyermekét, e szavakra szintén könyezni kezdett s busan mondá: „Ők elmennek és én itt maradok!“

Erzsi, ki e szavaknak egész jelentőségét

fölfogá, szintén oly jelentősen felelte: ‚Péter bátya, Isten a legjobb gazda. Igaz, hogy a hosszu élet szegény, árva emberre nagy teher, de e terhet is ő adja vállainkra, mint Szentfiára a nehéz keresztet.‘

„Istenem! — mondá eközben Mihály bácsi azokhoz, kik még az asztalnál maradtak — aki egykoron az öreg Pétert ismerte, most, bizony, rá nem ismerne. Mily beszédes, mily jókedvü volt mindig, és most! mintha nemis a régi volna. — István, Erzsi! a keresztény irgalmasságnak valóban szép jelét adtátok, midőn őt magatokhoz vettétek; mi is lett volna az istenadtából tinélkületek?!“

‚Mi lett volna? — felelte István — én azt tartom, hogy mikor az Isten nyulat teremtett, bokorról is gondoskodott.‘

„A jámbor — folytatá Mihály bácsi — teljes életében szerencsétlen flótás volt. Alig cseperedett föl, máris elvitték katonának, s midőn a francia háboru után a katonaságtól megmenekedett és megházasodott, felesége mindjárt az első gyermekszülésben meghalt. A szegény ember ugy maradt, mint az ujjam, a szopós gyermekkel,

s csak Isten a megmondhatója, mily keservesen nevelhette azt, de mégis fölnevelte. Házról házra járt vele a faluban ahol csak egy szoptatós asszonyt tudott, s igy kapott aztán a gyermek itt is amott is egy kis anyai tejet. Mikor pedig a fiu már járni is tudott, együttment vele az apa majd az urasági kastélyba a cselédekhez, majd ideoda a faluban, és a jó emberek mindig szivesen adtak nekik egy kanálételt, mert az öreg Péter mindig oly vig, tréfás ember volt, s azért mindenütt szerették. Persze, fiam uramnak nagyon izlett az ilyen könnyü élet, s nemis fázott aztán, mikor felnött, semmitől annyira, mint épen a dologtól. Hanem volt eszök a falusiaknak is, s egy szép reggel azt mondák az öreg Péternek, hogy ő, mint szegény éltes ember, s ki azonfölül nyomorékan jött haza a francia háboruból, mindenkor talál nálok egy falat kenyeret, de kedves fiának orra elől beteszik az ajtót, mert aki olyan nagy darab kenyeret elbir, mint ő, az megfoghatja már a dolognak is a végét.

Az apa tudatta ezt a fiuval, de a gézenguz ugy tett, mintha nemis hallotta volna. Hja, ugy van az! aki nagyon édes, megeszik azt a legyek ;

az öreg Péter nagyonis hosszu pórázra eresztette a fiut, s most már késő volt a vén fát hajtani.

Történt egyszer, hogy Péter bátya ismét megjelent egyetlen fiával bizonyos gazdaember háza előtt, hanem a mákvirágot kinn hagyta az ajtó mögött s csak őmaga lépett a házba. — Isten hozta, Péter bátya! — kiáltának az öreg elé a jámbor emberek — épen jókor, kész az étel; hanem, mint legöregebb, mondja elő az asztali-áldást. És az ármányos öreg legott keresztet vete magára, mondván: Atyának és — — Szentlélek Istennek.... Hohó! — kiáltának közbe a háziak — mit csinál kelmed? Hát a Fiu hol maradt? — A fiu? ismétlé a mi öregünk s legott elkezde kifelé kiabálni: Hé, fiam, fiam! jöjj be hamar; idebenn nem tudnak ellenni nálad nélkül.... Persze nevetett mindenki, s a jó tréfaért fiam uramnak is jutott az ebédből.

Végre maga Péter is megsokalta drágalátos fiának henyeségét, s mindent elkövetett, hogy azt munkára szoritsa. De mikor a semmirevaló látta, hogy több kettőnél, bucsut vett a kapufélfától, s elment ugy, hogy többé hirét sem lehetett hallani. És ez időtől fogva az öreg Péter nem tré-

fált többé; szomoru lett, mint a ház, melyet utolsó lakója is elhagyott. De nemis csoda, mert az a rosz gyermek egyedüli reménye, egyedüli öröme volt árva életének. A szegény ember csak fiában élt, és azt hitte, hogy legalább utolsó napjaira nyugalmat, menedéket fog találni fia oldalánál. Hiszen oly keservesen nevelte föl azt a gyermeket, miért ne várhatta volna tehát, hogy az gondját fogja viselni öreg ősz fejének? — Mennyi is az Istentől elrugaszkodott gyermek!"

‚Az csak azért van — jegyzé meg az utolsó szavakra Maris néni — mert mindenik apja fia.'

„Most az egyszer eltaláltad szarva közt a ..... felelte az öreg Mihály, ki sohasem maradt adós a felelettel — persze, ti asszonyok azt tartjátok, hogy mindenik férfi egyegy ördög, következésképen lánykorotokban semmit sem kivántok jobban, mint hogy bár csak vinne el már benneteket az ö .... De — folytatá az öreg, miközben fölkelt — Isten áldjon meg benneteket. Este van, ideje már haza is menni Erzsi hugom! — mondá azután ez utóbbinak a küszöbön — vigasztalódjál, törüld le könyeidet, és ha nem akarsz még keservesebben sirni:

én, ki nem mai ember vagyok a világban, azt mondom neked, hogy idegen gyermeket ne fogadj magadhoz.“ — Evvel az agyafurt öreg eltávozott.

Eközben Maris néni elhozta a gyermeket, kit eddig dajkált, s letette Erzsinek karjaiba. A bánatos anya könyezve hajlott az árva csecsemőre, s ugy sirt, ugy zokogott! — oh, mert e gyermek saját kis fiára emlékeztette őt, kinek szép szemei örökre becsukódtak, kinek édes ajka örökre elnémult, kinek bölcsője üresen állott.... Midőn végre anyai fájdalma csöndesülni kezdett, föltekinte férjére, s talán csak azért, hogy kiolvassa annak arcáról: mikép látja házában az uj kis vendéget? De a férj, ki nője tettében nem akart részt venni, nagyon elfoglaltnak látszék lenni pipájával, melyet most az egyszer sehogy sem tudott meggyujtani. Erzsi megértette férjét, azért hallgatott, s csak némán, de annál szenvedélyesebben ölelte szivére a szegény árvát, kit e pillanattól fogva saját gyermekeül tekintett.

„Neked nincs anyád, nekem nincs fiam! Én nem élhetek gyermek nélkül, mert keblem nemcsak tejjel, de szeretettel is oly tele, hogy meg-

halnék, ha nem volna azt kinek adnom; és te sem élhetsz anya nélkül, kinek keble tápláljon, szerelme melengessen s gondjai viraszszanak, őrködjenek fölötted! — jöjj azért, jöjj kebelemre, édes kis árvám! te, kit mindenki eltaszit magától, kiért senki sem bánkodik, s ki meghalnál, anélkül, hogy tudnád: mi az élet; anélkül, hogy csak egyszeris érezted volna: mi édes az anyai szerelem! — Édes kis angyalom! mily tehetetlennek teremtett az Isten tégedet, de alkalmasint csak azért, mert lehetetlennek tartá, hogy egy nő eltaszithasson magától!"

Mindezt gondolta és érezzte a jó Erzsi ugy, amint leirtuk, vagy még jobban, mintsem azokat hideg s üres szavakkal leirhattuk volna; de mik tisztán kivehetők voltak megindult arca s forró könyeiből, és azon mély ragaszkodásból, melylyel a gyermeket szivére szoritá. A szegény, egyszerü falusi nő nem használt szavakat érzelmei kifejezésére, helyette itten csak az beszélt, jól vagy roszul, ki szeretet- s lelkesedéssel merenge rajtatok nemegyszer; rajtatok, ti nők, a mi romlatlan magyar népünkből; ti áldott lelkek, ti gyöngy-

házai a szeplőtelen szeretetnek s fönséges példányai a feleségek s anyáknak!...

Az öreg Péter könybelábadt szemekkel nézte a föntebbi jelenetet, s azután csöndesen, alig hallhatólag rebegte a szavakat: „Isten fizessen meg neked, Erzsi; és meg is fog fizetni, mert aki mással jót tesz, azt megáldja az Isten!“

HARMADIK FEJEZET.

Ki ne látott volna már alvó kis gyermeket? Ki ne látta volna már azt a gyönge, tehetetlen kis teremtést, kit bánt a lég, a világosság, a zaj, a magány, kit bánt minden, és ki alig tud egyebet, mint sirni, sirni keservesen.... Oh, te alkalmatlan, és mégis oly kedves, oly drága kis jószág! lehet-e oly hely a földön, hol te megpihenhetsz, hol vigaszt, örömet találhatsz; van-e oly hely? Oh igen van; de csak egy, egyetlenegy — az édesanyának kebele!

Ha a kisded érzi az anyai karoknak édes ölelését, megvigasztalódik, szépen elcsendesül; és ha hallja azokat az andalitó, méla dalokat, melyek az édesanyának ajakáról, mint delejfolyam, ömölnek szét a gyermek idegein, akkor lassan lezárja piciny szempilláit, és csöndesen elszenderül. Ilyenkor aztán a kis arc, mely még csak az

imént is oly földult vala, szépen elsimul, és ha az ember hoszasabban tekint reá, láthatja, menynyifélét érezhet az a kis kebel! Majd összehuzza piciny szemöldeit, mintha épen okoskodnék, majd összeráncolja homlokát, mintha valamiért neheztelne; mig arca ismét földerül, kis ajka mozogni kezd, majd mosolyog, mindig jobban, mindig vidámabban, mig végre hangos nevetésre fakad. — Vajjon miről gondolkodhatik az álmában' ki ébren még gondolkodni sem tud? Mit láthat az lelkével, ki szemeivel még semmit sem látott? Oh, mit álmodhatik az, ki azt sem tudja még, hogy ő él?!...

Megvalljuk, hogy e kérdések oly talányosak, melyeket megfejteni nem tudunk; csak azt tudjuk, hogy valahányszor egy mosolygó kisdedet látunk, mindig azt véljük, hogy angyalok lebegnek körültünk, kiket mi nem látunk ugyan, de látnak e kisdedek. Ezek beszélnek talán a gyermekekkel oly dolgokról, melyek egy szebb, egy jobb világba valók, de melyeket ők aztán elfelednek e földön azon mértékben, amint itt az ártatlansággal, a gyermekkor boldogságával az angyalok is eltávoznak tőlök. — „Isten veled! te

szegény kis lélek, ki a test rabságába számüzetél! . . .“ mondják talán az angyalok, s a gyermek arca elkomorul. — „Mi itt hagyunk téged, de ne felejts el bennünket . . .“ a gyermek nyögelni, nyugtalankodni kezd. — „Maradj hü a mi Atyánk, a mi Teremtőnkhöz, s mi még nemsokára meglátjuk egymást . . .“ a gyermek kissé elcsendesül. — „És akkor aztán örökké boldogak leszünk“ — s itt a gyermek fölvidul, és mosolyog, mint az angyalok, kik őt vigasztalák. . .

Ilyeneket gondolt talán a jó öreg Péter, ki most az ajtó küszöbén ült, s ugy el tudta nézni Erzsit, a csendes házi nőt, amint az gyermekét álomba ringatá. G y e r m e k é t, mondjuk, mert a bölcsőben egy kicsikis leányka volt, kit ezelőtt néhány hónappal hozott Erzsi a világra; és n e m Z o l t á n, ki ez időben már négy éves vala.

A jelenet, mely most előttünk föltárul, oly otthonias, oly nyugodt, oly édes! A tyukok egészen átadák magukat az édes semmittevésnek, s az aprilisi nap melegitő hevében egész kényelemmel nyujtóztak el az udvar porában. A kakas cifrán és tekintélyesen őrködék családja fölött — mint okos kakas, éber szemekkel; mint

bátor kakas magasra emelt fővel. Az öreg kutya, állát két első lábára nyugtatva, csöndesen pihent, mint a vén katona nehéz csaták után. A nagy cica, hogy szép fehér cipőit valahogy be ne szennyezze, nagyóvakodva lépkedett elő, azután helyet foglalt Erzsi ruhájának végén, mely a földön terült el, s boldog megelégedését hangos dorombolással kezdte hirüladni. Maga Erzsi, mint mondtuk, gyermeke bölcsőjénél ült, s vele szemben, a küszöbön, az öreg Péter, ki előtt ismét a kis Zoltán állott. E gyermek, anélkül, hogy feltünőleg szépnek lehetne mondani, kedves benyomást tőn mégis mindenkire, és szép, nagy okos szemeiben annyi olvadékonyság, annyi érzelem tudott tükröződni, hogy ha valakire kérőleg emelé azokat, lehetlen volt tőle valamit megtagadni. És e tekintet varázs hatalmát legjobban látszék érezni az öreg Péter, kinek szivében a fia által földult apai szeretet uj gyökereket kezde hajtani, ki minél elhagyatottabban állott a földön, annál jobban ragaszkodott e gyermekhez.

A kis Zoltán, ugylátszik, már régen rimánkodik valamiért, de az öreg Péter mind ezideig hajhatatlan volt; most azonban, hogy a

gyermek fölemelé az öregre nagy sötét szemeit, melyekbe már-már fölfakadni látszék a köny, a jó Péter bácsi megadta magát, és érzékeny hangon mondá a fiunak: „No, jó; mesélek neked egyet, ha szépen leülsz ide mellém, s azután olyan jól fogsz rám figyelni, hogy az egész mesét megtanulod, s mikor kis hugod, Anna, ki most a bölcsőben fekszik, olyan nagy lesz, mint most te, akkor ezt a mesét neki is el fogod mondani.“ — Egyszerre mély csend lőn a szobában, még a doromboló cica is elhalgatott, mintha érzené a közelgő percek ünnepélyes komolyságát; egyedül a bölcső tompa, egyhangu rengése hallatszék még, és az is mindig lassabban- lassabban, mint valami, elállni akaró óra ingájának utolsó percenései. — Az Öreg Péter csendes, méla hangon elkezdé:

Krisztus urunk, égi fényünk!
Adj szavakat ajkaimnak,
Hogy hüséggel elmondhassam
Azt, mi történt régesrégen
Egy szegényke özvegy nővel,
Akinek volt két leánya:
Egyik szende, mint a bárány,
Másik, mint a páva, gőgös.

S férjhezmentek két legényhez —
Két testvérhez, akik ismét
Semmiben sem egyezének.
Lusta, kártyás volt az ifjabb,
Mindenét eltékozolta,
S ez elvette a — szelid lányt.
Hanem annál dolgosabb volt
Az öregebb férfitestvér,
S ez a — büszke lányt vevé el.
— Jöttek aztán szűk esztendők,
És az ifjabb férj is elhalt:
Felesége özvegy asszony
Semmi nélkül, öt gyerekkel!
Öt gyerek sí-rí kenyérért,
És kenyérhaj sincs a háznál!
Özvegy asszony elmegyen hát
Testvéréhez, akit elvett
Dolgos ember, s mondja néki:
‚Istenért, Isten nevében
Adj, oh adj egy kis kenyérkét —
Megfizet az Isten érte!‘
„Jobb, ha elmégy küszöbömről,
— Válaszolt a büszke testvér —
Amikoron férjhez mentünk,
Én se kaptam többet, mint te.“
És az özvegy vissza is ment,
S amint ment, ugy hullt a könye!

Utja közben kérdezgették
Ittis—ottis, hogy mi lelte?
De sehol sem mondta ő azt.
Otthon aztán önmagára
Zárta ajtaját a háznak,
Melyben lakott, és amelyben
Volt egy képe Máriának,
A szomoruk vigaszának. — —
Özvegy asszony sógra megjön
A mezőről, hol kifáradt —
Asztalán már kész az étel,
S ő melléje ül, hogy ennék.
Vág egy karajt a kenyérből,
S a kenyérből — v é r csorog ki!
Vág egy másat — abból ujra,
Abból ujra v é r csorog ki.
‚Mi baja van e kenyérnek?
Asszony! itt valami történt?....‘
„Én ugyan nem mondtam volna,
— Szólt a nő — de hát elmondom:
Hogy testvérem, Mária volt itt,
S Istenért, Isten nevében
Kenyeret kért, s én — — nem adtam.“
‚Ki testvérét éhen hagyja,
Annak nincs szív kebelében;
Ki testvérét éhen hagyja,
Az a Krisztust hagyja éhen!‘
S a jószivü gazda felkap

Egy egész, jónagy kenyeret,
És fut sógorasszonyához,
— Ah, de zárva ablak, ajtó!
Betekint egy hasadékon,
S lát ottben nagy fényességet,
S lát hat angyalt térdepelni
Hat halottnak teste mellett
— Hat halott: az özvegy asszony
Öt kis árva gyermekével!
„Isten hozzád, édes ángyóm!
— Szólt a férfi, s könye pergett —
Isten hozzád, édes ángyóm!
És ti, kedves, szegény árvák!
Gazdag vagyok, mindenem van,
Mégis szívesen cserélnék
Veletek, ha rajtam állna:
Könyeitek már letörlé
A mennyország boldogsága!"

‚És hagyta meghalni éhen testvérét? — kérdé a gyermek először csak könyekkel szemeiben, azután pedig hangos zokogásra fakadva.

„No, igen — felelte az öreg — de azért ne sirj hát; egy mese még nem igaz történet."

‚Oh, ha igaz nem volna, akkor nem csináltak volna belőle mesét' — okoskodék a kis fiu, és még keservesebben sirt.

„Ugyan hallgass már, kérlek — mondá közbe Erzsi — nem látod, hogy felköltöd kis testvéredet?“

A csecsemő valóban fölébredt, fölemelé angyalszép fejecskéjét, s midőn testvérét meglátta, elkezde hangosan nevetni.

„Ah, mily szép, mily csendes álma lehetett a szentemnek!“ — mondá az anya, miközben karjaira vette a gyermeket. Ez pedig kitárta kezecskéit Zoltán elé, s midőn az közelebb jött, átölelte nyakát, s arczát, száját, szemeit összecsókdosá.

‚Mennyire szeretik egymást! — mondá az öreg Péter, gyönyörködve a gyermekekben — mintha csak testvérek volnának!‘

„De hát nem azok-e?“ — viszonzá Erzsi, ki a gyermekeket már rég megszokta édes sajátjaiul tekinteni. — —

‚Dicsértessék a Jézus! — szólalt meg ekkor Mihály bácsi az ajtóban — Erzsi lányom, nincs itthon urad?‘

„Nincs — felelte a kérdett — de nem maradhat már oda sokáig, üljön le Mihály bácsi.“

‚Köszönöm, de sietnem kell, mert nem hagytam mást otthon, csak unokámat, Jancsit, ki mind-

össze is csak kilenc éves, s igy bizony felőle elvihetik akár az egész házat is.— De mondd csak, nem adott Zsugori uram ő nagysága neked semmit, mióta a gyermeket magadhoz vetted. ?'

„De hát mit is adott volna — felelte Erzsi — legfölebb jó szót, ha épen találkozom vele.“

‚Mégis csak orcátlan egy ember!'

„De hál' Istennek nemis vagyunk a máséra szorulva — folytatá Erzsi, meg nem zavartatva az öreg Mihálynak előbbeni megjegyzése által — mióta nagybátyámtól azt a kis házat az utána való földdel együtt örököltük, azóta csaknem gazdagok vagyunk.“

‚Ebben ugyan Zsugori uramnak egy mákszemnyi érdeme sincs. . . . Ni, ni, de itt jön urad. István! — kiáltá azután a kedélyes öreg az érkező elé — ugy nézz reám, hogy most csupa irigységből szeretnélek elnyelni.'

„Ugyan már miért irigykedhetik reám az én Mihály bátyám?“

‚Hát csak azért, fiam, hogy te most is kaptál egy darab földet, mégpedig, mondhatom, hogy a javából, tőlem pedig azt a kevés roszat is el akarják venni, ami van.'

„Ugyan ugy-e — csodálkozék István — és aztán miért?“

„Hát csak azért, hogy, mint tudod, az én földem is ott van a falu végén a többiekével együtt, az az egész tábla pedig tulajdonképen nemis a mienk, hanem a földesuraságé. De hogy megérthess, elmondom az egészet. Régesrégen, még futkosó gyermekkoromban, azon földek helyén nem termett egyéb tüskebokornál, de minthogy nagyon közel esett a faluhoz, megboldogult apáink — Isten nyugosztalja őket! — mindig azon kérték a földesuraságot, hogy engedné át azt nekik megmüvelés végett, s ők nemis akarják ingyen. A földes uraság végre beléegyezett oly kikötéssel, hogy évenkint minden köblös föld után fizessenek neki egy fél magyar forintot. Ekkor apáink fölosztták egymás közt az egész táblaföldet, s elkezdék irtani, szántani, vetni — de mind hiába, mert a föld oly átkozott rosz volt, hogy még a belévetett magot sem adta vissza, nem hogy taksára valót adott volna. A szegény emberek tehát évről évre adósak maradtak a földesuraságnak, de az uraság azért mégsem egzekválta őket, mert látta jól, hogy az istenadták csakugyan nem

fizethetnek, és mert, fiam, István, akkor még — keresztények voltak az emberek!

De mióta az uj törvény kihirdetteték s az ősiség eltörültetett, Zsugori ő nagysága, kinek se lelke, se Istene, s a régi jó földesuraságtól megvette azt a jószágot: nemcsak a rendes esztendei taksát követeli most tőlünk, hanem mindazt is utolsó krajcárig, amivel csak az előbbeni esztendőkről adósak maradtunk, különben elveszi tőlünk a földet. — István! az embernek csaknem a szive hasad meg, amint látja, hogy törik kezeiket fájdalmokban a szegények, s hogy sirnak régi földesurok után. A legnagyobb rész föld nélkül fog maradni, mert nem birván lefizetni eddigi tartozását, kénytelen lesz kiadni a földet, — a földet, melyet az ő s atyja, és nagyatyja veritéke tőn hasznavehetővé! Nem égbekiáltó-e ez?! — No, de Zsugori ő nagysága célját éri, mert ő épen azt akarja, hogy mennél több és mennél jobb földekhez juthasson, s mit bánja ő aztán, ha mindjárt e földeken szegényeknek vére van is?"

„És nincs semmi mód megengesztelni a nagyságos urat?" — kérdé Erzsi, aggódva tekintvén föl az öreg Mihályra.

‚Lehet is azt megengesztelni, akinek saját sógora iránt sem volt szive. Az ebugatta nagyságos ura összebeszél a jegyzővel, s megboldogult apósa jószágán oly szépen megosztozott sógorával, hogy ez, az istenadta, csak igy maradt — ni!...‘ s ekkor az ujját mutatta.

„Szegény ember! — mondá részvétteljesen Erzsi — atyja egyike volt a leggazdagabb embereknek; képzelem már most, mily keservesen eshetik neki a szegénység!“

‚Nem esik biz annak már semmi sem keservesen, mert már régen megkönnyebbedett az ő ágya szalmája. Halála előtt azonban magához hivatá sógorát és a jegyzőt, szépcsöndesen leültette az egyiket jobja s a másikat baljára, és azután — — nem szólt semmit. Mikor aztán Zsugori ő nagysága látta, hogy a beteg szakadatlanul csak hallgat, azt találta kérdezni: miért hivatta őket, s miért ültette egyiket jobbja, a másikat balja felől? — Csak azért — felelte a beteg — mert ugy akartam meghalni, mint Krisztus urunk — két gonosztevő között.... Isten áldjon meg beneteket, gyermekeim!‘ — evvel az ármányos öreg elsietett.

NEGYEDIK FEJEZET.

Sok esztendő mult el. Rózsafalva lakói nem számlálták azokat, de minekünk meg kell számlálnunk. Körülbelül tizenhét esztendő mult el, mióta nem láttuk rózsafalvi ismerőseinket.

Zoltán ez időben már egész férfi volt. Termetében nem volt ugyan semmi, ami különös figyelmet ébreszthetett volna, de arcának kifejezésében feküdt bizonyos elhatározás, s jósággal párosult méltóság, mely mig egyrészt vonzott, s érdeket gerjesztett, másrészt tiszteletet parancsolt. És innet magyarázható, hogy már fiatalabb korában is el tudta hallgattatni azon csufondáros tréfákat, melyekkel gyermektársai ismeretlen származása miatt nemegyszer boszantani akarák, mely akarat, a még csak apró gyermekekben is, egyenesen arra mutat, hogy a kegyetlenség, a boszu vad ösztöne magával az emberrel születik, és azért a

szüléknek ép oly szent, mint mulaszthatlan kötelességök ez ösztönöket a gyermekekben idejekorán elfojtani.

A „sehonnai“ név, melyet szegény Zoltánnak, már első gyermekségében is hallania kellett, a buskomolyságnak némi szinezetét önté arcára, s elég korán gondolkozóvá tevé. De minthogy az ifju gyöngéd s nemeslelkületü is volt, gondolkozásai azt szülték, hogy lelke egész erejével csüggött a páratlan családon, mely őt csupán keresztény szeretetből részesité mindabban, amit vérszerénti szülei megtagadtak tőle. Annyira becsülte a derék István gazdát, és annyira szerette ennek angyaljóságu nejét, ki őt anyai tejével táplálta, hogy, ha lehet, szive fölött hordozta volna őket, mint valami kedves, drága ereklyét. Csak egy érzelem volt még szivében, mely gyöngédség és mélységre nézve versenyezhetett volna avval, melyet fogadott szülei iránt érzett, és ez szerelme vala Anna- Erzsinek kedves, egyetlen leánya iránt, ki anyjának mindenben tökéletes hasonmása volt. És Anna viszont szerette Zoltánt ritkajóságu lelkének teljes gyöngédsége s odaadásával.

István és Erzsi fogadottfiok iránti számtalan joságukat még avval koronázták meg, hogy eladák azon házat, melyet nagybátyjok után örököltek, hogy annak árán Zoltánt a katonaságtól megszabadítsák. A szegény embereknek nem maradt egyebök kevés földjöknél, de a melyen most Zoltán oly szorgalmasan dolgozék, mintha arcának veritékével akarná megfizetni azon nagy áldozatot, melyet érette hoztak.

Erzsi, kit csöndes, türelmes természete megóvott minden hevesebb fölindulástól, még eléggé szép volt; arcának nyugodt, szelid kifejezése feledteté az emberrel, hogy azon arc nem fiatal többé. István az embereknek azon higgadt, erélyes fajához tartozott, kik idején megtalálják a becsületesség ösvényét, folytonosan azon haladnak, és arról soha le semis térnek. Az öreg Péteren nem igen látszanak meg az utóbbi évek, mert a szenvedések jóelőre, még fiatal korban, megőszité a jámbor embert.

Az öreg kutya régen kiadta páráját, Zoltán és Anna megsiratták keservesen, és a kertben el is temették. Hanem a cica még élt, s előhaladott kora dacára is szeretett még szép fiatalnak lát-

szani, mit leginkább azáltal árult el, hogy örökösen mosdott, s ki-kinyalta magát.

Igy folyt csöndesen, észrevétlenül ez egyszerü, boldog emberek élete. Voltak mégis napok, melyekben boldogságuk fájának levelein ittott harmat is ragyogott, e harmat pedig a jámbor háziasszony — Erzsi könye volt. És e könyeket Erzsinek ángya, Maris néni okozta, ki az emberek azon nagy seregéhez tartozott, kik mindenbe belé szeretik ütni orrukat, s ki ennélfogva a szegény Erzsinek örökösen azt zugta füleibe, hogy Zoltán és Anna szeretik egymást.

„És aztán — mondá a zaklatott anya — micsoda szentségtörés volna abban?“

Maris asszony csodálkozva tekinte Erzsire.

‚Hallod-e te, asszony! — mondá azután — elment-e az eszed, vagy belőlem akarsz csufot üzni? Avagy már nem is tudod magad szégyelni? — Uram! bocsá.... még büszke lesz reá, ha leányát egy „sehonnai“ elveszi!‘

„De Maris néni az Istenért! — felelte a jámbor asszony — Zoltán oly jó, oly derék, minőt csak kivánni lehet; aztán oly igyekező, munkás, hogy a multkor is, midőn szegény férjem feküdt,

egymaga tartotta ki a házat; és mi kosarat adnánk neki? oh, az mégis igazságtalanság lenne"

‚Én megyek, megyek — kiáltá dühösen amaz — megyek, hogy még szavadat se hallhassam. — Jézus, Mária! látott ilyet valaki?... Hát nem tettetek-e neki eleget, s még az elégnél is többet? És amit most ő tesz, nem kötelessége-e az, ha még tizszer annyit tenne is? — — No, még csak ez hiányzott! — Én megyek, én megyek!'... És a néni csakugyan elvitorlázott.

A szegény anya e beszélgetés után annyira lehangolt és szomoru lőn, hogy egész éjszakákon sem alhatott, s mindig csak azért imádkozék: adná az Isten, hogy a dolognak jó vége lenne!...

Szent-János-nap előtti délután volt, midőn az öreg Mihály bácsi belépett Erzsihez, ki egyedül volt otthon.

‚Dicsértessék az ur Jézus!'— szólt beköszöntőleg az öreg.

„Mindörökké — felelte Erzsi — Isten hozta édes Mihály bácsi! hogy, mint szolgál az egészsége?"

‚Hát biz' nem a legjobban. Itt a balkaromban hasogat a köszvény, édes atyafia azon tavalyinak,

mely a jobblábomban volt — persze, előpostái ezek azon száraz vendégnek, ki minden embert meglátogat egyszer.... Hát lányod....?'

„Kiment a többiekkel a mezőre virágokat szedni."

Rózsafalva vidékén az a szokás, hogy Szent-János napja előtt kimennek a lányok a mezőre s virágokat szednek. A virágokat azután megfőzik, s azok levével megmosdanak, nem hogy szépek — hanem hogy egész esztendőben egészségesek legyenek. – Kevésbé költői ugyan, hogy itt a leányok a virágokban csupán egészséget keresnek, és kevesebb kacérságra mutat, mint ha bennök szépséget keresnének; ah, de mutat annál több ártatlanság, annál több kereszténységre, s ez, ugytartjuk, többet ér minden költőiségnél is.'

‚És férjed?..'

„Kinn van a szántóföldön Zoltánnal."

‚Szerettem volna ugyan — folytatá az öreg — mindkettőtökkel beszélni, de azért mégsem akarnám kétszer megtenni az utat idáig..... hiszen amit most neked mondani fogok, azt te elbeszélheted Istvánnak. — Erzsi hugom, én

valójában . . . tulajdonképen . . . . azért vagyok most itt, hogy unokám, Jancsi számára megkérjem Annát, leányodat — Tudjátok, hogy Jancsi derék legény, aztán tud is mit apritani a tejbe; van háza, földje, aztán majd ha engem is kinyujtóztatnak, az én szegénységem is az övé lesz. — Egyszóval Jancsi olyan vő, minőt csak kivánhattok; én pedig örömest vagyok az ő kérője, mert a te lányodat kérem. Erzsi hugom — tudod, azt tartja a magyar: „Nézd meg az anyját, ugy vedd el a lányát.“

Erzsi e szavakra elsápadt, mint a szántóvető ha látja közeledni a jégesőt, melyet a rekkenő meleg már előre hirdetett neki.

‚De Mihály bácsi — felelte Erzsi alig palástolható zavarral — szeretik-e egymást a gyermekek?‘

„Nem mondtam-e neked, hogy Jancsi küldött engem?“

‚Igen..... és Anna?‘

„Ejh de nem érted a dolgot!.... ha engem Jancsi küld, akkor neki bizonyosan tudnia kell, hogy nem kap — — kosarat.“

‚Ah, Mihály bácsi félek, félek, hogy — kapni fog.‘

„Hogyan? Anna talán már mást szeret?“

‚Aligha nem. Én ugyan ezt nem tudom egész bizonyossággal; de némi aggasztó sejtelmeim vannak, melyek gyakran egész éjszakákon sem hagynak aludni.

„És kit gondolsz . . .?“

‚Én azt hiszem, hogy Zoltánt.‘

„Uristen! — Egy sehonnait?“

‚Mihály bácsi! de ha szereti . . . Nem szerettem volna-e én Istvánt, ha mindjárt sehonnai lett volna is?‘

„De atyád, a megboldogult, semmiesetre sem engedte volna, hogy hozzája menj; és bizonyosan István sem fogja megengedni. . . .“

‚Ez az épen, a mi bánt engemet‘ — mondá szomorún a jószivü teremtés.

„Ami bánt! ami bánt!“ — ismételgeté az öreg Mihály meglehetős boszusan.

‚De hát nézhetem-e gyermekeimet, mint sirnak, anélkül, hogy én is ne sirnék velök? — Aztán, mint már Maris néninek is mondtam, Zoltán oly jó, oly derék, hogy bizony messze földön ritkítja párját . . .‘

„Ez mind igaz — felelte Mihály bácsi —

Zoltán okos, józan fiu, ezt mondja minden ember; Zoltán helyén lesz mindenütt, csak a te leányod oldalánál nem lenne helyén ... Asszony! ha lakziról van szó, nemcsak arra kell nézni, hogy a vér jó legyen, hanem hogy — t i s z t a is. De hiszen majd a füled mögé rója ezt neked urad, mert a fiu nagyon is tudja, hogy mi a becsület? Hanem ti, ti ...“

Az öreg nem folytatta, mert épen e pillanatban jelent meg a küszöbön Anna, egyik kezével kötényét fogva össze, mely telidesteli volt virágokkal. Nálánál valami kedvesebbet látni már nem lehetett. A természet gazdagon látta el ez egyszerü pórleányt mindavval, ami kedves, ami szép, s az ember azt sem tudta finom növését csodálja-e, vagy érdekes, szép arcvonásait?

Az öreg Mihály boszusága a leány megjelenésére rögtön ugy eltünt, mint a köd a nap előtt.

„Hüm, láncoslobogós! Ha az én hátamon hét X helyett csak kettő volna, akkor bizony ezt az eleven virágoskosarat senki sem vinné el innét egyéb, mint az én édesapámnak a fia. ...“

‚Ugyan, édes Mihály bácsi, ne csufolja ki a szegény leányt‘ — esenge a leány félig mosolyogva.

„És te ezt csufolásnak veszed? hát ahhoz mit szólasz, ha azt mondom, hogy én most ugy állok előtted, mint — kérő? No, de meg ne ijedj ám! hisz nem magamnak akarlak megkérni, hanem egy más valakinek, ki olyan legény a talpán, minő nem minden bokorban terem. Erős, mint a szikla; magas, mint a torony; és oly egészséges, hogy másnak is adhatna belőle, s neki még akkor is elég maradna. Szépnek, az igaz, hogy nem mondhatni; no, de tudod talán azt a nótát: „Azért hogy egy kicsint ragyás . . .“

Szegény Anna e beszédre olyan lett, mint a fal; ajka nem mosolygott többé, s aggódva emelte édesanyjára elborult tekintetét.

‚Mihály bácsi! — szólott közbe a gyöngéd anya — az nem járja, amit most kelmed cselekszik. Fiatal lányokkal nem szokott az ember házasságról beszélni; az a szüléknek a dolga. — Ki látta szegény lányt igy megpirítani?‘

„Megpirítani? — felelte az öreg — még ilyet sem hallottam! hát van abban valami szégyelni való, ha egy leányt tisztességesen megkér az ember? . . . Ejh, Erzsi, már látom, hogy te

is vénülni kezdesz, s elfeledted leánykorodat.... Anna, lányom! jer csak ide, majd beszélek én teveled okosan. — Te ugy-e szereted Jancsit, az én unokámat, aki becsületes szüléktől származik, aki....“

Anna lesüté szemeit, mert érzé, hogy azok egyszerre könyekkel teltek meg.

‚De Mihály bácsi, miért állítja kelmed leányomat eleven parázsra; nem látja-e, hogy nem akar...?‘

„Asszony! — felelte békételenül az öreg — a te neved „hallgass,“ tudom én, mit csinálok. — Nos, Anna lányom, mit mondasz?“

Anna hallgatott megtörve, panasztalanul, mint a virágok, melyeket kötényében tartott.

„No, én csakugyan nem hittem volna — kezdé az öreg érezhető durvasággal, és nehezteléssel, — hogy becsületes szüléknek gyermeke azt a szégyent és but hozza szüleire, hogy a legtisztességesebb legények egyikének kosarat adjon, s férjhez akarjon menni egy — sehonnaihoz?...

Amint e lesujtó szó ki volt mondva, Anna, ki oly szelid, érzékeny teremtés volt, s ki szülei-

től soha egy goromba szót sem hallott, — elbocsátá kötényét, s zokogva omlott a földre, körülvéve a virágoktól, melyek szintén a földre hullának, mintha őket is érte volna az a fájdalom, mely urnőjöket lesujtá.

„Mihály bácsi! Mihály bácsi! — kiáltá Erzsi, leányához futva s azt felölelve — ki adott kelmednek hatalmat arra, hogy gyermekemnek szivét megtörje, és szemébe mondja, hogy pirulni sem tud? — Nem volna-e nagyobb szégyen, ha leányom minden szeretet nélkül férjhez menne kelmed unokájához csak azért, mert az becsületes szüléknek gyermeke; és elhagyná azt, akit szeret, csupán azért, mert az szerencsétlen? — Anna! édes leányom, édes lelkem . . . ne sirj . . . ne . . .' És a szegény anyának könyei összefolytak leánya könyeivel.

Az öreg Mihály, kinek különben a legjobb szive volt, s ki a leányt anyjával együtt végtelenül szerette, — látván mily váratlan hatást szültek éles szavai, nagyon elkedvetlenedett, s a legtisztább bánattal szólt: „No, no, Anna, édes lányom, ne sirj hát! Hiszen nem értettem én azt ugy. . . . Aztán, tudod, az embernek néha

eljár a nyelve, — de én mindig szerettelek.... No, csitt — törüld le könyeidet. Gondold azt, hogy én nem mondtam neked semmit; — és csakugyan nemis mondtam volna, ha Jancsi ide nem küld. No, az én unokám mégis csak nagy szamár; ámbár nagyobb feje van, mint némely ujabbkori apostolnak.... Mert hiszen ha ti nem értetek egyet, mi a manónak küldött ide engem? No, de már megtörtént; azért ne sirj; — mondd meg inkább, hogy mit tegyek érted? — Anna, beszéljek apáddal, hogy adjon oda Zoltánnak? — Jó lesz? — Anna, édes lányom, nézz csak reám — beszéljek ugy-e? — no, ne félj — Herkó páterre sem hallgatna jobban a te apád, mint énreám.... Átkozott fiuja, hogy belehozott a csávába! No, de várj! Viszek neki kosarat, s én majd még teszek is belé valamit... de tudom, hogy meg nem köszöni!...

ÖTÖDIK FEJEZET.

Mihelyt az öreg Mihály észrevette, hogy István gazda közeledik, rögtön eléje sietett — bizonyosan oly szándékkal, hogy Annának tett igéretét teljesitse. Erzsi átvezette leányát a hátulsó szobába, Zoltán pedig, ki Istvánnal jött, mihelyt az udvarra ért, egyenesen a jószág után nézett. Igy Mihály bácsi Istvánnal egyedül maradt, s köztök mindjárt is érdekes beszélgetés keletkezett.

‚Mit gondolsz, István — vágott a dolognak egyenesen az öreg kocsmáros — mit gondolsz, nem volna jó, ha te gyermekeidet összeadnád? — — No, de azért ne nézz rám ugy, mintha el akarnál nyelni. . . .‘

„Bátyám! ugyan már miért áll elő oly dologgal, amelyről jól tudja, hogy utoljára sem lesz belőle semmi?“

‚És már miért ne lenne? lehet-e Zoltán ellen egyéb kifogásod, mint az, hogy találtgyermek?‘

„És ez Mihály bácsi előtt semmi?“

‚Te előtted pedig nagyon sok ugy-e ?. . . de hogy is ne volna, mikor te olyan nagy ur vagy, s leányodat legalább is nagyságos ur fogja elvenni..‘

‚Mihály bácsi, ne szaladgáljunk az asztal körül. Tudja azt kelmed jól, hogy nem vagyok épen tökkelütött-fejü, és igy tudni fogom bizonyosan, hogy d.... orrára nem való az aranyperec . . . Ugyanazért nem keresek én titulust, hanem csak becsületes származást.‘

„De hiszen, kereshetsz már akármit, mikor a gyermekek szeretik egymást.“

‚Szeretik? — ki mondja azt?‘

„Én mondom, és még azt is mondom, hogy ha akadályozni fogod, hogy egybekeljenek, szerencsétlenekké teszed őket, vagy azt nyered, hogy engedetlenek lesznek irántad.“

‚Mihály bácsi, én jókorán megtanitottam gyermekeimet arra, hogy: az Istent az égben — a királyt a földön — s az apát a háznál félje minden ember.‘

„Fiam, régi nóta már az, a mostani fölvilágosult korban kiment már a divatból“ — jegyzé meg az öreg csipősen.

‚Azt tudom — felelte István — hogy kegyelmed „szerelme“ sokkal divatosabb; de hát menjen el avval Zsugori ő nagyságához, s majd meglátja, hogy mennyire fogja azt becsülni.‘

„István! te máskor nem voltál ily kemény-nyaku. Ha szerezhetsz, szerezz inkább örömet másoknak, mint keserüséget. Most jöjj, s áld meg gyermekeidet. . . .“

‚Kimondtam egyenesen, Mihály bácsi, hogy — nem!‘

„Tehát csakugyan minden beszédem hiába volt?“

‚Mihály bácsi — felelte István nyugodt elhatározással — Krisztus urunk nem tántorodott vissza a kereszttől; én nem fogok elállni saját szavamtól.‘

„Ugy az Isten áldjon! — mondá az öreg s azután boszusan tevé hozzá, miközben föl is kelt — eh! te épen ugy beszélsz, mint valami kis király, és azt hiszed, hogy csalhatatlan vagy, mint

a római pápa; pedig utójára is sem király nem vagy, sem római pápa, hanem csak egy — vasbunkó....“

Erre Mihály bácsi fölkereste Erzsit.

„No, hugom — mondá neki — jobb kérőt, mint én, már Bécsben sem lehetne talán kapni. Maholnap vásárokra fogok járhatni, annyi kosarat kapok . . .“

Anna sirni kezdett. — — —

Zoltán később észrevette, hogy Anna sirt, és ez oly uj, oly szokatlan valami volt ez egyszerü emberek csöndes életében, hogy Zoltán akaratlanul is elkomorult. Alig várta, hogy Annával találkozzék. S midőn ez megtörtént, és kérdezé Annát, hogy miért sirt? a jó leány Zoltán iránti kiméletből nem tudott egyebet mondani, mint hogy azért, mert apja szeretné őt Jancsihoz férjhez adni.

‚És hozzá is fog adni‘ — mondá Zoltán.

„Nem fog, mert én hozzá nem megyek — felelte a leány — s épen az fáj nekem, hogy ebben nem tudok engedelmeskedni atyámnak . . . oh, de hogy menjek hozzá, mikor nem szeretem?!“

‚És azt nem fogja engedni, hogy én elvegyelek.‘

„Félek, hogy ugy lesz; de várjunk.“

‚És mit nyerünk vele? — kérdé Zoltán.

„Azt, hogy legalább együtt maradhatunk.“

‚Anna! és ha mégis el akarnának téged szakasztani azon szegény árva embertől, kinek e világon nincsen senkije: vajjon fog-e az sikerülni, elhagysz-e engemet .... vagy hű maradsz hozzám?‘

„Az maradok, mig csak te szeretni fogsz; és az maradnék még akkor is, ha te már nem szeretnél ...“

Ez esemény mélyen hatott Zoltánra, s azt szülte, hogy a fiu komolyabban kezdett gondolkozni helyzete, körülményei s kötelmeiről. Soha azelőtt eszébe sem jutott, hogy ő „sehonnai“ s igy még csak nemis álmodhatik Anna kezéről. És vádolni kezdé önmagát, hogy elfogadá a leány szerelmét, és viszont szeretni merte azt azzal a mély s tiszta szerelemmel, mely csak népünk fiataljainál található. Oh, mert ez egyszerü, s legtöbb esetben szegény embereknél sokkal költőibb, sokkal kifogástalanabb a szerelem, mint a

tulfinom, és sokszor — fájdalom — elkorcsosult városiaknál. Ezeknél a fiatal ember többnyire bünös élvezetet keres először a szerelemben, s ezáltal számüzi szivéből egyikét a legnemesitőbb, legédesebb érzelmeknek — a hü szerelmet. Ezért veszti el aztán később hitét a tiszta szerelemben; ezért gunyolódik afölött; ezért irtózik a becsületes házasságtól; és ha meg is nősül, azt legtöbbnyire szerelem nélkül teszi. Igen, teszi anyagi érdekekből, vagy azért, hogy szabadulhasson oly tiltott viszonyoktól, melyek már nagyonis terhére kezdenek lenni; oh, mert az a f é l e n ő k, ha egyszer észreveszik, hogy már nem szerettetnek többé, oly rettentőn tekerőznek a boldogtalan férfira, mint Laokoonra a kigyók . . . Valóban, dicső betöltése a férfiui hivatásnak!

Zoltán minél többet gondolkodott sorsáról, annál inkább ohajtott tisztába jönni származásával, — de hogyan, ki által? Ekkor jutott eszébe Zsugory ő nagysága, kiről nemegyszer hallotta, hogy egykor, csecsemő korában gondoskodott róla. Elhatározta tehát, hogy hozzá megy, s a legközelebbi vasárnap föl is ölté legtisztességesebb ruháját, és egyenesen a kastélynak tartott.

Mielőtt elkisérnők Zoltánt azon egyedüli emberhez, ki őt származása nyomára vezethette, előzzük meg őt, és szóljunk valamit közelebbről Zsugory ő nagyságáról; bár hozzá hasonló ember annyi van már most szegény hazánkban, hogy alig fogunk mondhatni valami ujat, ismeretlent.

Zsugori, kiről már néhány jellemző adatot hallánk is, mind testi- mind lelkikép nagyon jelentéktelen ember volt. Körülbelül azon gyönyörüséges emberekhez tartozott, kiket talán nevezhetünk „denevérek"-nek, amennyiben nagyon rut teremtmények, és amennyiben nem madarak, minthogy tollok nincsen, és nem is négylábu állatok, mivel azt követelik, hogy szárnyaik vannak. Tartoznak pedig a vérszopó állatok azon fajához, melyről amerikai utazók azt állitják, hogy alvó emberekbe tapadnak, s hogy e szerencsétleneket még gyöngén legyezni is szokták szárnyaikkal, nehogy fölébredjenek még mielőtt jól teleszihatták volna magukat vérökből. . . .

Zsugori e fajnak egyik legtökéletesebb példánya volt. Termetére nézve szép kurta, és a szó szoros értelmében oly tenyeres — talpas az ő

széles lába, és vállainak miatta, mintha csak arra termett volna, hogy valami kőszobrot állitsanak reája. Arca széles, mondhatni, lapos oly hideg, élettelen vonásokkal, mintha valami durva kőből lett volna ugy nagyjából kifaragva. Csepüszőke, rövidrenyirt haja, mint a sárkefe, hegyesen meredt az égnek, s ha megemlítjük még apró, kifejezésnélküli szemeit, melyek egyébiránt szép savószinűek valának, akkor leirtuk az egész külsőt, s olvasóink lehetnek kegyesek maguk elé képzelni ő nagyságát.

Mi a belsőt illeti, ezzel még kevesebb dolgunk lesz. Ő nagysága a nálánál hatalmasabbak előtt magatartása, arca, hangja, s még szemjártatásában is oly alázatos, oly meghunynyászkodó volt, mint egy koldus; ellenben hasonlói, vagy épen alattvalói körében a kiállhatatlanságig dölyfös és packázó, mint valami bakakáplár.

HATODIK FEJEZET.

Zsugory épen dolgozó-szobájában ült, midőn Zoltán hozzája vezetteték.

A falusi zsarnok előtt egy éltes szegény ember állott, s a tisztes öreg csaknem könyezett, midőn búsan mondá:

‚Tönkre jutunk, nagyságos uram! nemhogy az árendát ki birnók fizetni, de még élni sem tudunk.‘

„Micsoda hazugság már az — felelte az embertelen vérszopó — s ha ugy is volna, tehetek-e én arról?“

‚Oh, nem tehet — szólt a szegény öreg, kinek még sohasem mondták a szemébe, hogy hazud — de azt teheti, hogy megmentsen bennünket a koldusbottól. Mert hogy a káposztáskerteknek hasznát nem vehetjük, az onnat van, hogy nagyságod betiltván a vadászatot, a nyulak

nagyon megszaporodtak s mindent fölemésztenek. — Az Isten szent nevére kérjük: vagy tartson vadászt, vagy engedje meg bárkinek a vadászatot! — oh, tegyen valamit, s ne hagyjon minket elpusztulni, kétségbeesni! . . .'

„Hát még mit? vadászokat tartani, vagy megengedni a vadászatot? no, még csak ez hiányzott! . . . felelte kacagva ő nagysága — Hanem mégis szolgálok nektek egy jó tanáccsal. Tudjátok mit? ha olyan nagyon terhetekre van azoknak a szegény nyulaknak jó étvágya — — kössétek be a szájokat . . ." S evvel a szegény embernek hátat fordított.

Zsugory, ki épen pályinka-házat épittetett, gyorsan iró-asztalához ült, s számolni kezdett a legnagyobb figyelemmel, s anélkül, hogy Zoltánt észrevenné.

‚Nagyságos uram!' — szólalt meg végre a szegény fiu, nem győzvén várni, hogy megszólíttassék.

„Már megint hoz valakit az ör . . .? — riadt föl ő nagysága, a nélkül, hogy hátra tekintene — Csak hamar a dologra, mert nincs vesztegetni való időm. És hogy te se pazarold el a

tiedet, előre is megmondom, hogy pénzt nem kölcsönzök, kezességet nem vállalok, és semmire sem elő nem fizetek, sem alá nem irok . . . Most hadd halljam, mi baj?“

Zoltánnak vérében volt azon önérzetteljes magyar természet, mely egykönnyen nem engedi magát megzavartatni.

‚Nagyságos uram! — felelte azért nyugodtan — rajta leszek, hogy mennél kevesebb ideig legyek alkalmatlan. — Körülbelől huszonkét év előtt nagyságod egy gyermeket adott át mosónéjának, Maris asszonynak nevelés végett . . .‘

„Nos? . . . azt akarod talán jelenteni, hogy meghalt? az még nem nagy baj.“

Zoltánnak minden erejét össze kellett szedni, hogy haragját leküzdhesse, mi megtörténvén, csak oly nyugodtan, mint azelőbb felelte:

‚Nem, uram, a gyermek nem halt meg, csak hogy a gyermekből férfi lett, s az most — itt áll nagyságod előtt.‘

Zsugori, ki mindeddig, ugyszólván, hátat fordított Zoltánnak, e szavakra feléje fordult, ráemelte savószín szemeit, s nehány pillanatig merőn tekinte rá; hanem a részvétnek legkisebb

hangja vagy jele nélkül. Azután elfoglalta ismét előbbeni helyét, fölvevé a tollat, s a legimpertinensebb közömbösséggel annyit monda csak:

„És aztán? . . .“

‚Eljöttem — felelte a szegény fiu — hogy megkérjem nagyságodat: mondaná meg nekem, kik az én szüleim?‘

„Nem tudom“ — felelte hidegen, odavetőleg ő nagysága, mintha épen csak arról volna szó, hogy hány szivart szokott kiszíni naponkint? aztán tovább számolt. Szegény Zoltánnal forogni kezdett a ház, feje zugott, szive majd meghasadt — s azon ember, ki igy megkeserité, nyugodtan ül asztalánál, mintha semmi sem történt volna!

Midőn Zsugori látta, hogy Zoltán mégsem távozik, megszólalt:

„Mondtam már, hogy nem tudom . . . mit akarsz hát mégis?“

‚Nem tudja nagyságod?‘

„Igen hát, nem tudom“ — erősité a szívtelen gazdag, ki igen jól tudott ugyan mindent Zoltánt illetőleg, de alattvalói iránti lenézésből nem tartotta kötelességének igazságot mondani;

sőt kedve telvén benne, ha valakit gyötörhetett, állhatosan megmaradt előbbeni hazug állitása mellett.

‚Ez lehetetlen' — gondolta magában a szegény gyermek, s azután hangosan folytatá: ‚Én ugy tudom, hogy nagyságod az első hónapokban fizetett érettem, — tehát mégis csak kellett irántam valami érdekkel viseltetnie?'

„Biz én nem viseltettem egy mákszemnyivel sem. Valaki téged ajtómba tett, én nem hagytalak ott veszni, hanem merő kereszténi kötelességből dajkához adtalak, s kifizettem éretted az első négy hónapot. Ez, ugytartom, elég volt tőlem, de többet nemis akartam, és nemis akarok tenni."

‚De hiszen én nem kérek nagyságodtól alamizsnát — felelte Zoltán nemes büszkeséggel — hál' Istennek van jó két kezem, s kinek az Isten ép kezeket ad, azt megőrzi az alamizsna keserüségétől. Én csak azt kérem: mondja meg, van-e apám, van-e anyám? — — oh, mondja meg, a Krisztus szent sebeire kérem!...'

„Senki sem szolgálhat avval, amije nincs — felelte türelmetlenül ő nagysága — és most le-

gyen elég; hagyj nekem békét, mert dolgaim vannak.“ — Azután fölemelkedve néhány araszszyira denevérszárnyain, egy bölcsész méltóságával folytatá: „Légy becsületes ember, légy jó hazafi, légy a fölséges nép jogainak bátor (mi zárjegybe teszszük: szemtelen) védője, és akkor te saját tetteidnek leszesz gyermeke, ami mindenesetre a legtisztességesebb származás. Egyébiránt akár a hóhér, akár egy herceg — akár törvényes, akár törvénytelen gyermeke légy is, puf! mi van abban? kinek mi gondja rá?“

E szavak után, melyek a jóérzésü ifju előtt a legszemtelenebb guny gyanánt tüntek föl, Zoltán megfordult, s anélkül, hogy köszöntötte volna az uj tanok gyönyörüséges apostolát, sietve távozott. Vigasztalhatlanul tért haza, s otthon ezer terv, ezer gondolat járta keresztülkasul lelkét.

„Nem — gondolá magában — nem leszek háladatlan, nem leszek kigyó, mely megmarja azt, aki őt keblén ápolja, melengeti. Elmegyek, elmegyek messzire, hiszen csak találok másutt is jó embereket, kik igyekezetem, s két kezem munkája miatt megbecsülnek, eltartanak.“

Azonban e szándékának kivitelében megakadályozta őt Anna.

‚Zoltán! — mondá a jó leány — ha már nem tekintesz engemet; ha már nem tekinted azt, hogy ha te elmégy, nekem a szivem hasad meg . . . tekintsd öreg szüleinket . . . ki lesz a háznál kenyérkereső, ha itt hagysz bennünket?‘

És Zoltán maradt, de napról napra busabb, szomorubb lőn.

Kétségtelen, hogy a falusi nép sokkal szenvedélyesebb, mint a városi, — vagy azért, mert a természet egyszerü gyermeke sokkal mélyebben tud érezni, vagy mert nélkülözni kénytelen azon mindenféle szórakozást, melyet a városiak örökösen élvezhetnek. Azért a fájdalom is többnyire nagyobb pusztitást visz végbe egy falusi, mint egy városi kebelében. Legszebb népdalaink, népregéinkben ott van: „M e g h a s a d t a s z i v e!“ és e pár szó oly szépen, oly költőileg fejezi ki, hogy akiről azt mondják, azt valami nagy fájdalom vitte a sirba; és e kifejezést nem tanulta népünk a városiaktól, sőt inkább mi, városiak tanultuk azt tőlök.

Erzsinek anyai szeme csakhamar észre

kezdé venni, hogy fiának szivén valami titkos féreg rágódik, és hogy e féreg napról napra nagyobb pusztitást tesz. — Szegény Zoltán! ki gyógyit — ki vigasztal meg téged?

Vasárnap volt, egyike azon kedves, várvavárt napoknak, melyeknek becsét, jelentőségét csak falun értik igazán. — Városokon elimádkozzák: „... Ünnepeket szentelj!“ de falun meg is szentelik azokat. — Tehát vasárnap volt, a mi ismerős családunk épen asztalnál ült. Zoltán semmit sem evett, és Erzsi könyes szemekkel tekinte fiának halovány arczára, midőn a ház ajtaja hirtelen föltárult, s azon — — Zsugori ő nagysága lépett be.

‚Nagyságod itt...?‘ — kérdé István nyugodtan, de azért mégis némi aggodalommal.

„Hol van ő?... hol van a gyermek, kit én nevelés végett nektek adtam? — kiáltá ő nagysága, retteneteseket fujva — hol van a fiu, fia az én legjobb, legkedvesebb barátomnak?“

‚István gazda félre lépett, hogy ő nagysága láthassa Zoltánt, ki egy — a mestergerendát tartó oszlophoz támaszkodva állt. Magatartásában annyi méltóság, és mégis annyi szerénység

volt, hogy atyja barátjának szemtelen vakmerősége nagyrészt elpárolgott.

„Fiam! — kiáltá az érdemes ur oly hanggal, mintha épen országgyülésen szónokolna — bizonyos körülmények parancsolák, hogy születésed titkát mind ez óráig elhallgassam, s magamat tőled, nehogy gyanut ébreszszek, távol tartsam. Azonban légy meggyőződve, hogy sohasem tévesztélek szemeim elől; hogy legnagyobb érdekkel viseltettem irántad mindenkor; de, fájdalom, mindezt titkolnom kellett . . .“

‚És ez nagyságodnak sikerült is — vágott szavába Zoltán némi keserűséggel — de kérem, összetett kezekkel kérem: mondja csak hamar ki az én apám? ki az én édes — édesanyám?‘

„Atyád — felelte a páratlan gyám — R ö g g e i tábornok . . . .“

‚És anyám?‘ — kérdé rögtön Zoltán, mintegy egészen ki nem elégítve az előbbeni válasz által.

„A szegény asszony életével adózott midőn neked az életet adta.“

Zoltán eltakarta arcát, de az ujjai között kicsorranó könyek elárulták, hogy sir.

„Atyád — folytatá azután ő nagysága, el is feledve, hogy mily soká méltóztatik mulatni ily hitvány parasztok között — atyád bizonyos politikai okok miatt futni volt kénytelen Pestről külföldre, s anyád, egyike a legpéldásabb nőknek sehogysem akart elmaradni atyádtól, noha már minden órán várandó volt... Amint erre keresztülutaztak, én adtam nekik szállást, s igy történt aztán, hogy nálam születtél te, és nálam — halt meg szegény anyád.... Minthogy pedig atyád nem vihetett magával, nálam hagyott, és szivemre kötötte, hogy viseljem gondodat. Én a dolgot, szükségképen, amennyire csak lehetett titokban tartva, igyekeztem is atyád kívánságának megfelelni, és meg is feleltem, amint mutatja az, hogy ma atyád egyszerü levelére van szerencsém neki nagyreményü fiát a legjobb egészségben elküldhetni. — Zoltán, készülj ! holnap indulsz atyádhoz.“

Nehéz volna leirni a hatást, melyet e váratlan fölfedezés a jelenlevőkre tett. Ki örömet, ki szomoruságot érezett; s amily nagy volt egyiknek öröme, oly nagy volt a másik szomorusága.

— „Elmegy! itthagy bennünket! De —

vezérelje az Isten! hiszen boldog lesz: édesatyjához megy! . . .“ Igy gondolkodott István, a becsületes ember, és legkevésbbé sem bánkodott azért, hogy azon ember, ki Zoltánt gyalázatosan cserben hagyta, mig őt árvának hitte; most egyedül saját érdemének tulajdonitja, hogy az fölnevelve mehet atyjához.

— „Elmegy, itthagy bennünket az én fiam, az én édes fiam! és — — elfogja feledni szegény leányomat! — Oh Istenem! mit is ér az olyan nagy urnak lenni?“ — Ily gondolatok jártakkeltek az első meglepetés után szegény Erzsinek könybelábadt szemei előtt.

Az öreg Péter pedig leült egy padra, s busan mondá: „Ő is elmegy . . . ő is elmegy, és én mégis ittmaradok!“

Anna meghuzta magát a hátulsó szobának egyik szögletében. Neki csak egy gondolata volt, de ez is hegyes tőr gyanánt járta át szivét és lelkét; oh, mert e gondolat nem volt más, mint az elválás gondolata! Zokogva borult az ágy karjára: „Elmegy! itthagy! . . .“

Csak Zoltán volt tökéletesen boldog, de

boldogságában sem veszté el higgadt józanságát, nemességét.

„Fiam, Zoltán — szólalt meg ismét ő nagysága, ki még mindeddig el nem távozott — minden a legjobban el lesz készitve utazásodra. Meg is mondhatod édesatyádnak, hogy saját lovaimat saját cselédeimet adám szolgálatodra. De magad is láthatod édes gyermekem, hogy többet nemis tehetnék már érted — nemde igazam van?“

Zoltán helyeslése jeleül intett fejével, de nem szólott.

Ezután ő nagysága, hihetőleg észrevevén, hogy a háziak sokkal inkább meg vannak indulva, hogysem az ő nagyuri személyéhez illő tisztelettel viseltethetnének, megkezdé nagyméltóságosan visszavonulását.

Zoltán atyja valóban barátja volt Zsugori ő nagyságának, és e barátság még ifjuságuk idejéből származott, midőn együtt koptaták a főváros utcáinak járdáit.

Midőn pedig az előbbeni, Zoltán atyja, egy pesti zenebona alkalmával nagyban compromittálva, menekülni volt kénytelen, csakugyan — mint emlitők — menedéket keresett fiatalkori barátja

— Zsugorinak jószágán, hol is gyermeke megszületett, de neje elhalt. A menekülő, nem vihetvén magával a csecsemő gyermeket, barátja gondjaira bizta azt, s részére csekély összeget is hagyott hátra — épen annyit, mennyit egyelőre nélkülözhetett. A jó barát, mondhatnók, j ó m a d á r, mig a pénzben tartott, viselte gondját a gyermeknek; annak fogytával, bár őmaga eléggé gazdag volt, levette kezét barátja gyermekéről, és a szegény árva, mint láttuk, éhen veszett volna, ha jámbor, szegény emberek szive meg nem esik rajta, s merő keresztény szeretetből föl nem nevelik. — Több, mint husz év telt el azóta, és e hosszu idő alatt egyetlenegyszer sem jutott eszébe Zsugorinak, megnézni egykori barátja árváját, csak most, midőn váratlanul egy levelet kap Pestről, hová Zoltánnak atyja megérkezék. Az apa, ki nagy katonának tartá magát, de önmagának is megvallá, hogy nem nagyon szerencsés iró, — levelében nem merte leirni egész életrajzát, hanem csak annyit emlite, hogy a hazábóli szerencsés kimenekülése után szolgálatba állt az egyesült amerikai államok had-i seregében, hol kitü ntetvén magát, most tá bornok

ranggal, s egy kevés tőkével hazájába szerencsésen visszatért. Reméli továbbá, hogy Zsugori, mint jó hazafi, gyermekéről eddig sem feledkezvén meg, azt most hozzá mielőbb átküldi. . . .

Láttuk, mily buzgóság- és mennyi pontossággal igyekezett Zsugori e megbizásnak megfelelni, de azt is elmondhatjuk, hogy nem ok nélkül. A vén róka ugyanis jól belátta, hogy egy — a fővárosban lakó tábornok barátsága reá nézve sok tekintetben hasznos lehet. Különösen méltóztatott lenni ő nagyságának egy szerfölött nagy bibéje: majd meghalt valami r e n d j e l után! Ott voltak ugyan a keresztek és keresztecskék is, de ő nagysága ugy gondolkozott, hogy ezek mai napság nagyon is közönségesek, hogy a kormány nagyon is bőkezüleg osztogatja azokat boldog- boldogtalannak. — Ah, egy csillag, egy aranylánc! . . . ez már más! egészen más! nem oly mindennapi . . . és mily jól illenék az én fekete attilámra, melyet ugyanazon szabó varrt, ki az X. k. tanácsos ő nagyságáét; Y* gróf ő méltóságáét, a nagy hazafiét; és Z* gróf miniszter ő nagyméltóságáét varrta. — Ah, rendjel, rendjel! . . . kivált ha az én mellemen lesz!

Ily vidám, gyönyörü gondolatok közt haladott a rendjelek candidatusa haza felé. Ezalatt bealkonyodott, és feljött a hold, elöntve csöndes, méla fényével földet és eget. Valóban, a holdnak halovány fénye mellett minden oly szép, oly költői, mintha mindaz, amit látunk, csak emlékezetünkből mosolyogna felénk. . . .

István gazda házának ajtajánál ketten ülnek csöndesen — egyik legény, másik leány, az egyik : Zoltán, a másik : Erzsi.

‚Ne sirj Anna — mondá Zoltán — mert még engem is megrikatsz.‘

„Hogyne sirnék, — felelte a leány — mikor elmégy ?“

‚És nem mentem volna-e el akkor is, ha katonának visznek ?‘

„Igen, de vissza is jöttél volna . . .“

‚Anna! hát azt hiszed, hogy most vissza nem jövök ?‘

A leány meglepetve emelé szép szemeit a fiura, hoszasan tekinte arcába, azután fejét rázva, szólt :

„Félek, hogy vissza nem jösz.“

‚És miért ? mondd csak, hogy miért ?‘

„Mert atyád nem fog visszabocsátani.“

‚S honnat gondolod ezt?‘

„Mert ő nagy ur, s azért büszke is.“

‚És ha az volna, bár nem hiszem, akkor — várni fogunk.‘

„Oh, én szivesen várok bár meddig is, csak te visszajőjj.“

‚Visszajövök.‘

„Mikor?“

‚Ha előbb nem, akkor, ha teljeskoru leszek.

Anna kétkedve rázta szép fejét, aztán ujra sirni kezdett.

„Addig el fogsz feledni engemet. . . .“

‚Komolyan mondod ezt?‘

„Igen.“

‚No, ha nem hiszesz hüségemben, — Anna, fogsz-e hinni becsületszavamnak?“

„Hiszek, ha megesküszöl.“

‚Tehát nem elég az én szavam . . .?‘

„Nem; azt kivánom, hogy Istent hídd bizonyságul.“

‚Jó — felelte Zoltán — esküszöm a kebelre, mely mindkettőnket tejével táplált — esküszöm az Istenre, ki vérét ontotta érettünk: hogy soha

mást nem fogok szeretni, csak téged; hogy soha mást feleségemül nem veszek, egyedül csak téged! — És én bizhatom-e tebenned?'

„Oh, igen — felelte Anna — bizhatol, Zoltán, mint szent hitünkben, mely által üdvösségedet várod.“ . . .

HETEDIK FEJEZET.

A nap, melyen Zoltánnak indulnia kellett, fölviradt.

„Isten veled, édes fiam! — mondá István gazda bucsuzóul — tudós nevelést nem adhattam neked; magamforma falusi embernek neveltelek, — de becsületesnek. Életednek vezérfonalaul két dolgot ajánlok: először, hogy ha a becsület és haszon nem fér meg együtt zsebedben, válj meg inkább a haszontól, mert haszon becsület nélkül csak gazemberek számára való; és másodszor, hogy egykoron az Isten előtt igaznak találtassál, arra egyéb nem szükséges, mint: tiszta lelkismeret. — Ennyi az én tanitásom, édes fiam! Ne feledd el azt, mert bármily egyszerü legyen is, mégis talán többet ér, mint az irástudóknak legbölcsebb tanitása. — Irástudók itélték halálra az Üdvözitőt, mig ellenben egyszerü

pásztoremberek voltak az elsők, kik őt imádni siettek, és akikből ő tanitványait választá. Egy szegény, bünbánó halász volt az, kire a Megváltó anyaszentegyházát épité; és miért? oh, nem egetverő tudománya, hanem szeretete és könyeiért.“ . . .

‚Atyám! — felelte Zoltán— két dolog marad mélyen szivembe vésve, és maradni fog siromig: először az, mire engem atyám szavai- és példájával tanitott; másodszor a szeretet és hála kelmetek iránt. És most, atyám, anyám! miután már nem mondhatja senki, hogy „sehonnai“ vagyok, kérem kelmeteket: koronázzák meg eddigi hozzám való jóságukat, koronázzák meg avval, hogy adják nekem — Annát feleségül.‘

„Fiam, bocsáss meg — felelte a becsületes ember — nem egyezhetünk belé. Te most egy egészen uj világba lépsz, s meglásd, hogy nemsokára minden máskép fog tetszeni neked, mint most.“

‚És mert körülöttem némely dolgok változni fognak — kérdé Zoltán — azt hiszi atyám, hogy én is megváltozom?‘

„Ezt épen nem mondom, hanem csak azt,

hogy szándékaid változhatnak, anélkül, hogy szivedben változnál, és akkor be fogod látni, hogy Anna csakugyan nem való azon magasabb körbe, melyben ezentul élni fogsz. Aztán én nemis akarom, hogy leányomra valaki félvállról nézzen, mikor itthon is elélhet tisztességesen. Mert, ládd, fiam, a madár csak ott él legörömestebb, ahol fészke van.“

‚Ezt én nagyon elhiszem — felelte Zoltán nekilelkesedve — mert hiszen én is madár vagyok, s fészkem ittvan Rózsafalván; vissza is fogok jönni amily igaz, hogy élek!“

„Hagyjuk a jövőt Isten kezébe — felelte István — az idő majd meghoz mindent, s aztán — akár visszajösz, akár nem: az én atyai áldásom követni fog, mig élek.“

Zoltán elment, s elmenetele óta három év telt el.

* * *

A nap alkonyodni kezdett. Az egész természet oly csöndes volt; a nap, oly szeliden tért éjjeli nyugalmára, mint a jó keresztény ember a földi életből a másvilágra. Még a falevelek, ez örökké nyughatatlan teremtések is, pihentek; csak egy

nem pihent, csak egy vert, dobogott sebesen: Anna szive.

A szegény leány ott ült ismét házok ajtajánál, ahol már egyszer találtuk őt Zoltánnal, csak hogy Zoltán helyett most az öreg Péter foglalt mellette helyet. Az istenadta öreg embere, bár már nyolcvan éven fölül, egészséges volt még mindig, mintha az Isten egyenesen csak azért éltette volna, hogy legyen kin Istvánnak s Erzsinek a keresztény irgalmasságot gyakorolni. És miért is ne hinnők ezt? hiszen ha a gonosz szellem ernyedetlenül nyujt nekünk alkalmakat a roszra, a bünre: vajjon a mi jó angyalaink nem nyujthatnának-e nekünk alkalmat a jóra, a nemesre?

Az öreg Péter olykorolykor busan, de részvételjesen föltekintett a leányra, és Anna, ki jól tudta, hogy az öreg mennyire szerette Zoltánt, ilyenkor mindig el-elmosolyodott. Oh, de e mosoly nem volt többé a régi vidám, örömteli, inkább egyike volt azon mosolyoknak, melyek az arcnak egyszerre szép és bánatos kifejezést kölcsönöznek, épugy, mint a szomorufüzek a kerteknek. És azután Anna, mintha csak szivében olvasott

volna az öregnek, és igy tudná, hogy az miről gondolkodik, kérdé:

‚Vissza fog jönni? . . .‘

A jámbor öreg — kinek eszébe jutottak, kiket egykor szeretett, t. i. neje, ki már régen porlott a föld alatt, s fia, ki oly csuful, s mint hitte, örökre elhagyá — kétkedve rázta őszfejét.

„Ah, leányom — felelte aztán — ki meghal vissza nem tér, s aki elmegy .... az sem jön vissza!“

Anna könyei, melyek előbb csak lassan, csöndesen hulltak, mint a lanyha eső, megeredtek, mint a zápor.

‚Nem jön vissza? — kiáltá a szegény leány — és ezt kelmed mondja? Ah, látom, hogy csak a szeretetnek van hite és reménye. Oh, ő vissza fog jönni; vissza fog jönni Péter bácsi! Az én szivem, majd meglátja, jobb próféta, mint kelmed.‘

Erzsi, ki ottben dolgát végzé, ép e szavaknál lépett ki, s hallotta leányának utósó szavait.

„Leányom, szivemnek gyermeke! — mondá az áldott teremtés — miért hitegeted magadat, miért ápolsz oly reményeket, melyek teljesül-

hetlenek? Gondolod, hogy Zoltán, gyermeke olyan nagy urnak, ki az ország dolgába is beleszól, s ki fiát bizonyosan szintén nagy urnak akarja nevelni — gondolod, hogy hozzánk, szegény közönséges emberekhez visszajön? Gondolod, hogy Zoltán, ki most hercegnőkkel is mulathat, meg fog emlékezni rólad, szegény pórleányról? — Oh, leányom, hagyj föl az ilyen gondolatokkal, ne csald tenmagadat.“

„Nem ismered Zoltánt — anyám!“

„Én nem ismerem őt, én, ki neki életet adtam — — avagy ha nemis szültem, de keblemen fölnevelém. Oh, édes Annám, volna bár Zoltán jobb, mint a kenyér, nemesebb, mint az arany, és tökélelesebb, mint Istennek jutalma: ő mégsem jöhetne vissza, ha már egyszer a nagy világba lépett; onnat nincs visszalépés... Hiába, Isten elvette tőlem a gyermeket, tőled a vőlegényt; nem tehetünk egyebet, mint megnyugodni akaratán.“

Erzsi, ki eddig mindenkép igyekezett erőt venni magán, csakhogy leányát vigasztalhassa, ez utolsó szavaknál elhallgatott; érzé, hogy könyei mindjárt kitörnek.

Ekkor érkezett haza a faluból István gazda is.

‚Láttad a nagyságos urat? hallottál róla valamit?‘ — kérdé az érkezőt neje.

„Láttam — felelte a férj — láttam azt a nagyságos urat, ki büszkébb, mint egy lobogó, és szivtelenebb, mint a szikla. Épen lóra akart ülni, hogy a szomszédfaluba lovagoljon, hol ismét egy szegény embert akar koldusbotra jutatni, mert tartozását nem tudja most mindjárt lefizetni neki. — Kérdezősködtem róla.... „Jól érzi, nagyon jól érzi magát — volt a felelet — de mi közötök nektek őhozzá? Vagy azt hiszitek, hogy nekem egyéb dolgom sincs, mint nektek örökösen ujságolni róla? Halljátok-e, nincs oly hoszu, aminek vége ne volna! Hagyjatok nekem is, neki is békét. Vagy azt akarjátok, hogy én atyjánál valami jutalmat eszközöljek számotokra? Akkor nem jó helyen jártok. Rójjátok a fületek mögé, hogy én senkiért se kérek, mert tudom magamról, hogy senki sem szereti, ha kérnek tőle. — És most fel is az ut, le is az ut.... Nekem többet ide ne jöjj ilyenféle kérdezősködéssel, s megmondhatod feleségednek is, hogy meg

ne lássam itt, mert az asszony mind olyan, mint a kullancs: nem szabadulhat tőle az ember.“

‚Jézus, Mária! — kiáltá Erzsi — ezt mondta?‘

„Igen hát, és én elhallgattam azt, anélkül, hogy egy szót szóltam volna, mert hát mit is mondhatna az ember olyannak, ki ilyeneket beszél? Az épen annyi volna, mint falra borsót hányni. — Hanem — tevé még hozzá István gazda el nem palástolható megindulással — hanem mondott még egyebet is. Mikor már fönült a lovon s elindult, visszakiálta: István! majd el is feledtem, pedig még van egy mondani valóm — az, hogy Zoltán urfi ő nagysága — — házasodik.“

És ez utolsó szónál Erzsi elsikoltotta magát; Anna kebléből fájdalmas nyögés emelkedett; István busan sohajtva nézett leányára; az öreg Péter pedig csöndesen susogta: „Aki egyszer elmegy, vissza nem jön.“

‚Én nem hiszem — kezdé néhány percnyi kinos szünet után a jó anya, ki bár szivében megvolt győződve, hogy Zoltán vissza nem jön, most mégis leánya megnyugtatására jónak látta

az ellenkezőt állitani — én nem hiszem, nem hihetem, hogy Zoltán vissza ne jöjjön. . .'

„Erzsi — mondá ekkor férje, ki elértette, hogy az anya csak vigasztalni akarja gyermekét, de helytelenül — ne akard gyógyitani azt, ami gyógyithatlan; a gyógyithatlant ki kell vágni, habár maga a vágás fájdalmas leend is. Zoltán vissza nem jön. Ez bizonyos, és ezt meg kell szoknunk. Vagy azt hiszitek, hogy családja visszabocsátaná őt, hamindjárt bármennyire is akarna jönni? Nem látjátok, hogy ez teljes lehetetlen, hogy ez merőben ellenkezik a dolgok természetes folyásával?"

István elhallgatott, és aztán nem lehetett egyebet hallani, mint Anna zokogását, és Erzsi csókjait leánya homlokán.

Ezalatt az öreg Péter föltekintett, végignéze az előtte fehérlő országuton, s im, messziről két lovagot láta, kik Rózsafalva felé közeledének.

„Erzsi lelkem! — kezdé elérzékenyülve István — egy gyermekünkkel több van a temetőn! — Anna leányom — feledd el őt."

‚Ha az olyan könnyü volna! — felelte Erzsi csak egy nő- és csak egy anyánál található rész-

véttel — oh, de a feledést nem árulják a boltban, hogy mihelyt szükségünk van rá, mindjárt megvehessük.'

„De igen, Erzsi — felelte István — meg lehet venni, csak akarjuk: Isten árulja azt, s a pénz, melyért ideadja — az imádság."

‚István, könnyü azt mondani!'

„És könnyü meg is tenni, noha cselekedni nehezebb, mint beszélni. Vagy ugy találod, hogy okosabb, kereszténynyhez illőbb lenne kétségbeesni, avagy remélni a lehetetlent? mert hogy Zoltán visszajöjjön, az lehetetlen."

‚Ő az, ő az!... jön, ittvan!' — kiáltá most egyszerre az öreg Péter oly élénkséggel és erővel, mely, korához és gyöngeségéhez mérve, nagyon is feltünő volt.

* * *

Mielőtt azonban megmondanók, hogy kit látott az öreg Péter? keressük föl Zoltánt ott, ahol elhagytuk.

NYOLCADIK FEJEZET.

Zoltán szerencsésen megérkezett Pestre. Atya és fiu találkoztak, de e találkozás nem volt szivélyes, amint nemis lehetett, és azért, elképzelhetjük, hogy mily kevéssé valának egymással megelégedve.— Zoltán őszintén, de a legnagyobb tisztelettel kérte atyját rögtön: bocsátaná őt vissza a szerény kis faluba, hol felnőtt, s hova oly sok kedves emlék köti. Atyja szemébe nevetett, — s midőn Zoltán ennek dacára is állhatatosan megmaradt kérése mellett, a tábornok egy atya minden tekintélyével, de egy bitorló zsarnokságával is parancsolá, hogy hallgasson. Zsarnokságával is, mondjuk, mert igaz, hogy a zsarnokságot, e Damokles kardot, lerántották ugyan már a földre, és össze is törték, de darabjaiból — tőröket kovácsoltak.

„Milyen egészen más ez az ur, mint az én jó atyám — István!“

Szegény Zoltánnak mindjárt az első találkozásnál ily gondolat küzdötte föl magát lelkében, és hasztalan erőködött, hogy azt visszaüzze: minden ujabb találkozásnál megjelent az, s még mindig világosabban.

„Mily ostoba, faragatlan egy paraszt ez az én fiam! — gondolta maga részéről a tábornok — mondhatom, szépen kinevelte az a falusi ripők, az a — Zsugory!“

És a tábornok gondolkozni kezdett, hogy mit tegyen? s hoszas gondolkozása után elhatározta, hogy fiának tanitókat fogad, — mi megis történt. Zoltán szorgalmasan hallgatta a tanitókat, s minthogy ezenfölül szerette a magányt, és még könnyü, világos fölfogása, s élénk emlékezete is volt: csakhamar élvezetet kezde találni a tanulmányokban s kevés idő alatt sokra is haladt.

De ideje már, bogy kőzelebbről is megismerkedjünk Zoltán atyjával.

„Az ősz tábornok“ amint a hirlapok nevezék, magas atletai alak volt, feszes katonai tar-

tással, mintha már azt atyja vérével örökölte volna, a mi egyébiránt nem lehetlen — — no, de majd meglátjuk. Mióta hazájába visszatért bizonyos politikai körökben szerepelni kezdett, s bár e köröknek, csak játék-bábja volt, voltak mégis, kik elhitették „az ősz tábornokkal," hogy impónáló pártfőnök.

Akkor „az ősz tábornok" nagyon helyesen, okosan és sok hányavetés után ugy találta, hogy ideje volna magába térni — — bocsánat, hogy puszta szokásból e szót „magába" ideirtuk, kitörüljük azt, és teszük belyébe: a gyakorlati pályára térni, hogy szolgáljon a hazának és — magától értetik — saját érdekeinek. Ily komoly elhatározás után „az ősz tábornok" előfizetett az ujságokra, vette rakásra a könyveket, olvasott nyakrafőre, bár egy óra mulva se igen tudta volna megmondani, hogy tulajdonképen mit olvasott, mit nem? — kiadott egy röpiratot a „gőzhajózásról," egy másikat „az agarászat"-ról; — tartott rövid és hoszu beszédeket, melyek szintén megtapsoltattak; — és mindezek után miértne gondolhatta volna „az ősz tábornok" hogy ő nagyon fontos egyéniség, sőt, ha

Széchenyi a legnagyobb magyar, ő bizonyosan a legeslegnagyobb!

Emberünk tehát, mint látjuk, minden áldozatra kész volt a hazáért, sőt meghozá a legnagyobb áldozatot is: fogadott jó szakácsot, és szakállt is növeszte — no, mert anélkül senki sem lehet minálunk — nagy hazafi!

De mindez még nem volt elég. Fontos és erkölcsös ember közt még nagy különség lévén — „az ősz tábornok“ estélyeket is adott, melyekre kitünő férfiak — kitünő borkancsók — voltak rendesen a hivatalosak. Természetesen az ilyen válogatott társaságban aztán a legkülönnemübb tárgyak kerültek szőnyegre: a concordatum és a szinház; a ministerek s a táncosnők; a papság és az énekesnők; a király és a — kártya. . . .

Csoda-e már most, ha Zoltán, ki e társaságba atyja által szintén bevezetteték, abban sehogysem tudta magát otthonosan érezni? Igy, uratyjától kezdve, minden, ami csak környezé, ellenkezvén hajlamai, szokásai, nézetei, s erkölcsével, magába vonult, s egész lélekkel tanulmányainak adta magát, melyek izlésének megfelel-

tek, tettvágyát táplálák, s életét megédesiték. És ez volt szerencséje, mert ha tétlenül kellett volna élnie, azon kör, melyben mozogni kényszerült, de amely sohasem birta megnyerni rokonszenvét, — elviselhetlen lett volna reá nézve. Csakhogy mindennek az lett a következése, hogy apa és fiu tökéletesen elidegenedtek egymástól.

„Ah, pulya egy ember! — mondá a tábornok barátinak, ha fiáról volt szó — semmire sem való; semmi erély sincs benne. Tanitói állitják ugyan, hogy lángész, hogy nagy emlékező tehetsége, könnyü fölfogása s roppant szorgalma van; de tudományszomja annyira viszi, hogy egészen könyveibe temetkezik, s érdektelen minden más iránt, — pedig ez a legroszabb a 19-dik század egy gyermekében. Reményem fogyni kezd, hogy valaha hasznos tagja lehessen politikailag- erkölcsileg- társadalmilag- nemzetiségileg- vallásilag- törvénykezésileg- jogilag- kereskedelmileg- tudományilag ujjáteremtő egyesületünknek. Annyi reményem mégis van, hogy jelentékeny társunk leend a rombolásban, mi szintén nem megvetendő szakma napjainkban, s hogy tollával első faltörőnk leend azon el-

évült, szu- és rozsdaette társodalmi épület ledöntésében, melyet a barbárság, és sötétség épitett az ő gyermekeivel, a babonaság- és zsarnoksággal, és amely nekünk egyéb gyümölcsöt nem termett, mint spanyol inquisitiót, Bertalan-éjt, jezsuitákat, szóval mindazt, mi bennünket megrontott, veszélybe döntött, elbutitott. . . .

E speech (beszéd) hangosan tapsoltaték meg.

„Mennyi históriai ismeret!“ — kiáltá egy ismeretes vöröstollas.

„Mily fölvilágosultság!“ — jegyzé meg bizonyos ujdonsült politikus, ki nagyban áhitozott azon lap szerkesztője lenni, melyet a tábornok legközelebb alapitani készült e programmal: „A nép az Isten, és mi prófétái vagyunk.“

Hasonló beszédekkel — de melyeket az „Idők Tanuja,“ ha akkor már él, bizonyosan nagyon széllelbélleltek nek talált volna — igyekezett a tábornok fiára is hatni, s megerősiteni őt azon tanokban, melyeket könyveiből meritett. Mert a tábornok, ki, mint a csaták fia, minden alapos nevelés nélkül nőtt fel, s ki — mellesleg legyen mondva, — jó katona lehetett,

de a tudományokért, bizony, nem sok hajaszála hullt ki, azt hitte, hogy minden könyv ugyanazon elvek után indul, melyeket ő szitt be saját kedvenc könyveiből. — A fölvilágosodás emberei azt mondják, hogy az együgyüség eltünt már a földről; mi azt tartjuk, hogy nem tünt el, hanem csak helyét változtatá: azelőtt az emberek szivében lakott, most sokaknak a fejébe vette magát. Mi kár! azelőtt jobb helye volt.

Igy telt el mintegy három év, melynek lefolytával a tábornok egy reggel mondá fiának:

„Remélem, hogy igy tudós bagoly módjára nem fogsz élni tovább. Ideje volna, hogy látnál valami dolog után, mert csak nem akarsz mindig, igy tétlenül, az én nyakamon ülni?“

Zoltán, kinek jellemében volt, mint már emlitők, a higgadtság, tiszteletteljes nyugalommal válaszolt:

‚Épen erről ohajték én is atyámmal szólani. A napokban töltém be a huszonnégy évet, gondolnám tehát, hogy jövőmhöz én is hozzászólhatok.‘

„Hozzászólni! — riadt föl haraggal a zsarnokság esküdt ellensége, mialatt megvető mo-

soly játszott ajkai körül — lássuk, lássuk, mit főzött ki a nagyságos urfi bölcs fejecskéjében?“

‚Emlékezhetik rá, atyám — felelte Zoltán nyugodtan — hogy mikor én ide kerültem, kértem atyámat: hagyjon meg engem azon állapotban, melyben fölneveltetém, mert akkor, midön még semmit sem tanultam, de most is, midőn már tudok valamit, azt hittem, és azt hiszem, hogy lehet az élet kedves, bármily igénytelen legyen is, és lehet boldog az ember, bárha szegény is. Atyám nem hallgatta meg kérésemet, s azt akará, hogy tanuljak, müveljem magamat, mert hitte, hogy ez megfogja változtatni hajlamomat, nézeteimet. Én engedelmeskedém önnek, mint atyámnak s uramnak. Most azonban, midőn már kissé betekinték a könyvekbe, és kissé ismerni tanultam e nyugtalan, lázongó, vad szenvedélyektől hányatott, telhetetlen világot: a legtökélyesebb nyugalommal ismétlem önnek azon szavakat, melyeket idejöttömkor mondék; mert minden, amit csak itt látok, ellenemre van, és mert meg vagyok győződve, hogy ezen ugynevezett „művelt“ emberek nem érnek annyit, nem birnak annyi erkölcsi becsesel, mint azok, kiket

szerény hatáskörükből, békés falujokból sohasem láttam kilépni.

A tábornok annyira meglepetett fiának szavai által, hogy hamarjában azt sem tudta, mit feleljen neki. Zoltán látván, hogy atyja hallgat, folytatá:

‚Bocsánat, uram, hogy megszomoritom önt, ha tán más szándékai voltak velem.‘

„Persze, hogy voltak, — és miként is gondolhattam volna, hogy neked mások legyenek? — felelte dühösen a tábornok — gondolhattam-e, hogy oly neveletlen — parasztérzésü maradj még akkor is, miután csaknem háromévig magamnál tartottalak, rangodhoz illő emberek társaságába vezettelek; szóval, miután mindent elkövettem, hogy lelkedet, eszedet kiképezzem? Csak most látom, hogy maradtál a régi; hogy együgyü, mindennapi ember vagy, mint voltál; hogy könyveid, tanulmányaid semmit sem használtak.“

‚De igen, még pedig sokat, nagyon sokat, mert megerősiték azon ösztönszerü meggyőződésemet, hogy az embert boldoggá, megelégedetté csak lelkismeretes sziv, keresztény nevelés, s egy-

szerü, természetes életmód teheti; — és ezenfölül: hogy a legelső valódi bölcsész sem tanit egyebet, mint amit már a szegény falusi iskola katekizmusából is megtanulhatni, t. i. hogy a valódi nagyság kötelességeink pontos teljesitésében áll, bármily szerények, igénytelenek legyenek is azok.'

„De ... mit beszélsz te nekem kötelességekről — vágott közbe a tábornok — miféle kötelességeid lehetnek még neked?"

‚Uram — viszonzá Zoltán — ön tudja, hogy van egy nő, ki engem, az elhagyatott árvát, saját keblén anyai szeretettel ápolt; ön tudja, hogy van egy férfi, ki a semminélküli gyermeket fölfogadta, fölnevelte, emberré tette, sőt kész volt kis vagyonának felét eladni, csakhogy azt a sorozás alól kiszabaditsa; de amit még ön nem tud, az a, hogy e nőnek és férfinak van egy leánya, ki árva gyermekkoromnak édes testvére volt.'

„S te talán elcsábitottad?" ... kérdé a tábornok mosolyogva.

‚Csak ön, az atya, mondhat nekem ily alá-

valóságot a szemembe, anélkül, hogy ilyen sértésre ugy ne feleljek, amint kellene. — Én szeretem e leányt, és szavamat adtam neki, hogy nőmül veszem.'

„Eh, szó, fiatal szerelmesek szava! handabanda! Ha, mint mondod, nem csábitottad el, akkor nem értem, hogy miféle kötelességeket emlegetsz?"

‚Ugy meg akarom önnek mondani.— Uram, én nevelésemet a néptől vettem, nem azon néptől, melyet ön és érdemes elvtársai fölvilágositanak, hanem azon becsületes, nemes vidéki néptől, mely ismeretlenül él apái földén, mely föld bennünket hord, tart,— s keblébe rejt az elkorcsosulás elől, ha meghalunk. Igen, e néphez tartozom én, mely áthalad az életen, anélkül, hogy más utmutatója volna, mint önök által annyira gunyolt plebánosa, anélkül, hogy más tanitómestere lenne, mint Isten törvénye, és anélkül, hogy önöktől irigyelne valamit, mert azon egyszerü' keresztény meggyőződésben él, hogy: Élünk, hogy dolgozzunk, s meghalunk, hogy pihenjünk.'

„Elég, elég e mennyei hangokból!“ — kiáltá a tábornok.

‚Jól mondja ön, hogy mennyei — felelte Zoltán — a hit, mely apáinknak szent vala, szent unokáik előtt is. De mindezt szükségesnek láttam előrebocsátani, hogy megmondhassam önnek: hogy romlatlan népünk a hit szabályai és saját becsületérzése nyomán egy törvénykönyvet alkotott, melyet tisztelni s megtartani elmulaszthatlan kötelességemnek ismerem.‘

„És mit mond e törvénykönyv, e zagyvaléka a vallás és becsületérzésnek, e fából vaskarika, melyhez te egy iskolamester pedantságával kapaszkodol?“

‚Uram — felelte Zoltán szilárdan — e törvénykönyv először is a háladatlant bitangnak nevezi.‘

A tábornok arca megrángott.

‚E törvénykönyv — folytatá Zoltán szintoly hangon — annak, ki esküszik, és esküjét megszegi, lángbetükkel süti homlokára e szót: becstelen.‘

A tábornok egy nyugtalan mozdulatot tőn.

‚E törvénykönyv — folytatta ujra az ifju —

mondja, hogy ki egy nőnek házasságot igér, és ok nélkül elhagyja, arra ujjal mutathat mindenki, és hogy az — g a z e m b e r.'

A tábornok szólani akart, de Zoltán, anélkül, hogy magát megszakittatni engedné, folytatá:

‚És végre, uram, a becsület és lelkismeret e törvénykönyve rendeli, hogy annak, ki atyját és anyját öregségökben elhagyja, — hogy annak a — szemébe köpjenek.'

A tábornok ez utolsó szavakra olyan lett, mint a láng; majd meg elhalványodott, s fiát dühös, kémlelő szemekkel méregeté. Igy álltak néhány pillanatig; a tábornok ijedten, reszketve, mint a bün; Zoltán nyugodtan, megadással, mint az ártatlanság.

Zoltán szelid nyugalmának láttára a tábornok lassanlassan visszanyerte önuralmát, s fogai közt mormogá: „Nem, lehetetlen, hogy tudja... Ki mondta volna neki? .." Aztán fölállt, s kimérten, büszkén mondá fiának:

„Először is azt kérdem: meggondoltad-e jól, hogy mily veszélyeknek teszed ki magadat, ha ellenemre teszesz?"

‚Történjék bármi, nem félek' — felelte Zoltán atyjának alaptalan fenyegetésére.

„Szegény bohó! tehát te erősnek hiszed magadat?"

‚Igen, uram, mert egy angol költő*) mondja: „A jó lelkismeret annyit ér, mint ezer kard."— De uram — tevé hozzá mesterkéletlen nyugalommal — miért fenyeget engemet? Mivel sérthetém meg önt? Nem ön tanitott-e engem arra, hogy az ember szabad? Nem ismételte-e ön ezerszer előttem, hogy az ember semmi előtt sem tartozik meghajolni, még vallási kötelmei előtt sem, melyeket ön népámitásnak nevezett; nem társodalmi törvényei előtt, melyeket ön zsarnokságnak hirdet; nem az illem szabályai előtt, melyeket ön bilincseknek, ócskaságoknak tart? — Tehát csak egyedül én nem élvezhetném e szabadságot; csak nekem nem volna jogom teljeskoru létemre sorsommal rendelkezni, s betölthetni oly kötelességet, melyre szivem s lelkismeretem egyiránt ösztönöz? És miért nem, ha szabad kérdenem?'

„Mert én nem akarom — felelte a tábornok

*) Schakespeare.

— hogy te azon magas körből, melyhez tartozol, lelépj.“

‚Különös,— nem hirdeti-e ön, hogy mi mindnyájan egyenlők vagyunk?‘

„Egyenlők vagyunk, de némelyeket érdemeik mások fölé emelhetnek . . .“

‚Erre tehát kettő szükséges, t. i. érdem, s az nekem nincs; vagy akarat érdemeket szerezni, de nekem az sincs. Oh, én, uram, sokkal többre becsülöm kis völgyi falunkat, mint e meredek magasságot, hová az emberek mindenféle fegyverrel igyekeznek fölküzdeni magukat.‘

„Ismét ez a regényes badarság, ez a költői eszelősködés? — kiáltá a tábornok lábaival tombolva — beszéljünk okosan. Én megigértem Zsugory ő nagyságának, hogy elveszed leányát, kivel ő nagysága nemcsak szép hozományt fog adni, hanem még meg is igérte, hogy ha kieszközlök számára egy rendjelet, mely után az öreg ur már rég áhitozik, megnyeri részedre a kerületet, hogy téged képviselőjének válaszszon.“

‚Én képviselő? — uram, ön tréfál?‘

„És miért ne lehetnél? A szerénység kora már lejárt.“

‚De hogyan? — felelte Zoltán, az utóbbi megjegyzést figyelmére sem méltatva — Van-e nekem ahhoz illő állásom, pénz- és elmebeli tehetségem, tapasztalásom, népszerüségem? szóval, birok-e mindazon kellékekkel, melyek szükségesek arra, hogy hazámat egy országgyülésen méltólag képviselhessem, és megszerezzem számára azt a tiszteletet, azt a nimbust, melyet tőlem méltán megvárna?‘

„Hagyj békét az elméletnek, s e nagyhangzásu szavaknak; légy praktikus ember, különben kinevetnek. — Csak egyszer képviselő légy, jó nevet szerezni aztán nem nehéz. Örökösen csak opponálj, ezáltal, ha nem győzesz, a közönség kegyence léssz; ha pedig győzesz, miniszterváltozás alkalmával előléphetsz. — Nos, ugy hiszem, hogy ez már csak tetszik?“

‚Nem, uram‘ — felelte Zoltán nyugodt, határozott hangon.

„Mi?! elment az eszed? te mindezt el akarnád magadtól utasítani? És miért?“

‚Minthogy előbb felhozott okaim, ugylátszik, nem győzék meg önt, kérdésére felelni fogok azon szavakkal, melyeket egykor, gyászos idők-

ben, egy fölséges francia család mondott övéihez, s amely szavakat én, bár szegény származásu — életemnek vezérfonalaul választék. A szabály igy hangzik: több a becsület, mint a méltóság.'

„El szemeim elől, nyomorult! hordd el magad, de ugy, hogy többé neis lássalak!" — üvölté inkább, mint mondá a tábornok, haragjának szabad folyást engedve.

‚Adja reám legalább atyai áldását, és én azt drága kincs gyanánt viszem el magammal a világba' — mondá Zoltán a legnagyobb tisztelets fiui alázattal.

„Adom — felelte a tábornok — utálatom és megvetésemet, s ha nem takarodol mindjárt — atyai átkomat! Ezenfölül jegyezd meg magadnek jól, hogy lesz gondom reá, hogy soha egy garasom se jusson méltatlan kezeid közé."

KILENCEDIK FEJEZET.

Az utoljára leirt jelenet után Zoltán rögtön intézkedett, hogy mielőbb elutazhasson. Eladta fegyvereit, rajz- iró-szereit, s mindazon apró fényüzési tárgyakat, melyek divatos körében nélkülözhetlenek valának. Az ezekből bejött pénzt aztán ahhoz csatolva, melyet koronkint különféle cimek alatt atyjától kapott, s amelyet ő megtakaritott, — oly jelentékeny összeget láta kezei között, hogy afölött maga is elcsodálkozék, s gondolatokba mélyedt.

„Különös — gondolá — mennyien irigylik a gazdagok fényüzését, pedig ha tudnák, hogy ez többnyire csak álca, mely mögött szegénység, könyek, alacsonyság, jelentéktelenség, meztelenség rejlenek! és mégis, hogy ez álcát fölvehessék, mi gyakran föláldozza a férfi becsületét, s a nő eladja erényeit!“

E gondolatok közt hirtelen, s némi undorral leveté piperés pongyoláját, melyet atyja nemrég Párizsból hozata számára, s benső örömmel vette magára egyszerü falusi öltönyét, melyben idekerült, s melyet most ruhaszekrényéből elővett, és mintegy megkönnyebbedve lélekzék föl.

„Szabad vagyok, szabad! — kiáltá aztán — szabad ugy, miként Isten akarja szabadnak az embert! Szabad a nagyravágyástól, szabad a vad szenvedélyektől, szabad az irigységtől, szabad az émelygős kalmárkodástól, szabad a gyülölettől, szabad a lelkismeret furdalásitól! — Szabad vagyok! szabad, mint a felhő, mely röpül; szabad, mint a madár, mely dalol; szabad, mint a tiszta szív, mely könnyen, mint a felhő — dalolva, mint a madár, égfelé emelkedik! — Mennyivel kedvesebb nekem ez egyszerü kékposztó ruha! mennyivel édesebb a magány, mint a zaj; a béke, mint a harc; a homály, mint a fény!!“

* * *

A föntebbiek után fölösleges is talán mondanunk, hogy kit látott az öreg Péter, midőn — mint emlékezhetünk — fölkiálta: „Ő az, ő az!

jön . . . ittvan!“ — Ki lehetett volna más, mint — Zoltán?

Alig hangzának el a jámbor öreg szavai, midőn a kiskapu hirtelen fölnyilt, és István Zoltánnak ölelő karjai között találta magát. Erzsi leányát ápolta, ki ily váratlan s egymással egészen ellenkező meglepetések után alélva omlott anyja karjaiba. Az öreg Péter, ki fölállott, visszahanyatlék a padra, égfelé emelve könytelt szemeit s két reszkető kezét. — Csak Zsugory ő nagysága, ki Zoltán után szintén belépett, maradt hidegen, közömbösen ez érzékeny jelenetnél.

„És én semmit sem tudtam erről! — mondá a rendjelszomjas becses önmagához, minthogy nemis hallgatott reá senki más — világos, hogy megakartak engem lepni. Jövök szépen a mezőről, s anélkül, hogy csak valamit is gyanitottam volna, s ime, midőn a falu végéhez érek, látom, hogy egy lovag ugyancsak vágtat utánam (bizonyosan csak azért, hogy annál hamarabb tisztelegheshessen nekem); én rátekintek . . . hát Zoltán volt! — És az én barátom nem irt nekem erről semmit! — no de hiszen jó ismerősök engedhetnek néha va-

lamit egymásnak az illem szabályaiból. — Mikor errefelé jöttünk, ugy nekirugtatott a fiu, mint a nyil; bizonyosan Erzsit akarta látni mielőbb... Nemis csoda; hiszen ö szoptatta, s aztán a dajkákat szokás tiszteletben tartani .... már ez nagyuri szokás. De, Zoltán! itt tovább már nem maradhatunk — tevé aztán hozzá nagyhangosan — látod, már mindjárt egészen besötétedik, s aztán én nem szeretek éjszaka járni.“

Zoltán, ki Zsugori magánybeszéde alatt anyjának nyakába borult, és ez hevesen ölelte szivére kedves fiát, — odafordult most ő nagyságához s mondá:

„Ha nagyságod elmenni méltóztatik, én nem tartóztathatom...“

‚És te — felelte amaz — nem jösz velem?‘

„Nem lehetek oly szerencsés, mert itt maradok.“

‚Itt? — csodálkozék a pénzzacskó — lehetetlen! Az nem venné jól ki magát, mikor jövendőbeli családod háza itt helyben van.‘

„Igen, az én régi, mostani, és jövendőbeli családom háza itt helyben, épen ezen a helyen van.“

‚Ember! — viszonzá ő nagysága — bolonddá akarsz tenni? vagy nem azért jöttél-e ide, hogy megnősülj?‘

„De igen.“

‚No, — és nem-e leányom menyasszonyod?‘

„Bocsánat, uram, — az én menyasszonyom ez — felelte a váratlan vőlegény, Zsugory elé vezetve Annát, kinek arca még le nem száradt könyei alatt is pirulni kezde az öröm- és szeméremtől; és e fiatal arc ugynézett ki, mint a rózsa, melyet a napsugár kinyit, de melyen még a reggeli harmat ottragyog.

Csodálat, harag és megaláztatás talán soha egy arcon sem tükröződött oly éles vonásokkal, mint most Zsugorién, Zoltán szavának hallatára. Szemei szikráztak, térdei reszkettek, lélekzete akadozott, mint valami zaklatott vadnak, és kebele — e jégtenger minden nemes, gyöngéd s magasztos iránt — zajlott.

‚Te megveted leányomat?‘ — mondá erőtetett, kevély mosolylyal némi szünet után, és szava oly durván, oly szárazon hangzott, mint valami szőlőpásztor kerepe.

„Nem, uram — felelte Zoltán — én nem

vetem meg ön leányát; én csak azt akarom teljesiteni, amit tőlem a becsület, a háladatosság követel, s amire szivem ösztönöz.“

‚Te semmibe sem veszed vagyonomat?‘ — folytatá Zsugory oly hangon, mint előbb.

„Azt, igen“ ... viszonzá Zoltán némi undorral.

‚És nem tartod szerencsédnek, hogy velem rokonságba jöhess?‘ — kérdé ujolag amaz éles gunynyal.

„Megvallom — felelte Zoltán — nem sokat gondolok vele, épugy, mint ahogy nem gondolt ön a szegény, elhagyatott árvával, kit e jó emberek fölfogadtak.“

‚No tehát — mondá Zsugory vontatva, s bizonyos belső elégültséggel, melyet a boszu aljas lelkületü embereknek adni szokott — tehát, hogy letörjem szarvadat, mely, ugylátszik, mióta elmentél, nagyon megnőtt, mondok neked valamit, melyre megesküdtem még apádnak, hogy soha sem mondom senkinek ... Látod amott azt a tehetetlen, öreg embert, ki mások alamizsnájából él; látod azt a nyomorult koldust? ... nézd meg

jól — — ez a te nagyapád, s ennek megszökött fia a te — apád!"

„Nagyapám! az én nagyapám!! — kiáltá Zoltán a szegény öreghez rohanva, s azt karjaiba zárva — oh, apám! csak most tudom már, miért vonzott engem gyermekségem óta kelmedhez ugy a szivem! — Oh, uram, mily kegyetlen volt ön, hogy ezt nem mondta már régen!" — És aztán hirtelen megfordult, átölelte István gazda térdeit, és zokogta inkább, mint mondá:

„Atyám, édesatyám!— szivem nem elég nagy arra, hogy megférhetne benne mind az a hála, melylyel én kelmednek tartozom! Fölfogadta az elhagyatott árvát, fölfogadta az ügyefogyott öreget, — pedig kelmed maga is szegény volt! És ezt tette kelmed, anélkül, hogy jutalomra számitott volna, anélkül, hogy csak kárpótlást is remélhetett volna; tette kelmed puszta keresztény szeretetből! — Oh, mily igen elhalványodik a népboldogitók csillaga a keresztényszeretet napja előtt! El velök, e hamis Krisztusok, és hamis prófétákkal! El velök e földről, apáink vérrel szerzett földéről, melynek ők most békéjét zavarják, s melyet Judáscsókjaikkal csak

eladnának! — Ez a hit, ez a tan kell nekünk, mely nemessé tudja tenni az embert, mint kelmedet, apám . . .“

‚Zoltán! — szólt közbe a szerény ember, fölemelve az ifjut — ne pirits meg, kérlek. Dicséretek, ha megérdemeljük is, bántanak, s ha meg nem érdemeltük, piritanak. Már ha hálálkodni akarsz, ne nekem mondj köszönetet, de ez áldottjó nőnek, ki tejével táplált?‘

„Apám — felelte Zoltán — az anyák és örangyalok értenek bennünket, mielőtt szólanánk... De — folytatá aztán, miközben Annára tekintett — édes anyám! mondja csak, mikor tartunk lakodalmat?“

Erzsi zavarba jött, s férjére tekinte.

‚Zoltán — mondá ez, nejének zavarát megértve — tudod, hogy szegények vagyunk, várnunk kell tehát, mig annyit összegazdálkodhatunk, hogy a költségeket viselhessük. . . .‘

„Oh, igy hát sebaj, mert én pénzről gondoskodtam — viszonzá örvendezve Zoltán, mialatt előszedte azon összeget, melyet eladott holmijaiért bekapott.

István és Erzsi meg voltak lepve.

‚És ezt atyád adta?‘ — kérdék egyszerre mindketten.

„Igen, ezt neki köszönhetem“ ... felelte Zoltán, az erszényt Anna kezeibe téve, mert népünknek az a szép ősi szokása van, hogy pénzét nejére bizza.

Anna az öreg Péterhez közeledett, s mondá:

‚Édes Péter bácsi! az első, amit e pénzért veszünk, az lesz, hogy csináltatunk kelmednek egy egészöltő uj ruhát; bár — tevé hozzá kötődve a jószivü leány, kinek az öröm régi vidámságát egészen visszaadá — bár volna okom, hogy haragudjam kelmedre. . . .‘

„És ugyan miért?‘ — kérdé Zoltán.

‚Csak azért, mert ő kegyelme mindig avval epesztette szivemet, hogy: aki elmegy, az vissza nem jön!‘

„Rosz próféta, de jó nagyapa!“ — felelte az unoka vidámon, s az öregnek nyakába borult, összevissza csókolva azt.

‚No, de volt olyan is, amit jól megjövendöltem‘ — mondá az öreg.

„És mi volt az, nagyapám?“

„Mikor téged — felelte az öreg — mint szegény árvát, Erzsi fölfogadott, s keblére ölelt, akkor én azt mondám neki: Erzsi, aki mással jót tesz, azt megáldja az Isten!“

BUNYITAY VINCE.

VÉGE.

A SZÉL ÉS NAP.

A szélnek és a napsugárnak
Néha különc szeszélyi járnak;
Akkor közöttök kész a verseny,
Mint eldalolni fogja versem.

Történt, hogy tengersik fenyéren
Egyszer egy vándor ifju mégyen,
Jól fölruházva, ugy ahogy kell:
Felöltővel, széles köpenynyel.
S melyet kezében játszva forgat,
Van botja is, nem görbe, korhadt,
És célja bár még messze, távol,
De kedve még messzebbre lángol.
Igy, félrevágott kis kalappal
Tovább, tovább fütyölve talpal...

Nem kelle több a szél s a napnak,
Tüstént egymás kezébe csapnak:
Ha oly vitéz ez ifju ember,
S velünk tán szembeszállni is mer,
Nosza! ha ugy mellé kerülünk,
Ki fosztja meg előbb közülünk,
Ki fosztja meg bő köntösétől,
Mely egy vállán fityeg le szélről? —

A nap tüz s lángra gyulva vallja:
Az égre! ő előbb lecsalja.
A szél mond: istenadta napja!
Már ki hinné, hogy ő előbb lekapja?
S e szó után kiáll a sikra,
— Az ifjuban remeg az ikra —
Kiáll, mint óriási fúvó,
Keletről napnyugotra nyúló,
S szakad belőle oly sohajtás,
Melyhez milljom jaj csak méhdongás.
Rázug a vándor köntösére,
Szintugy libeglobog fejére,
De ám erös az ifju karja:
A köntöst adni nem akarja.
A szél tehát sasként legottan
Az ifjunak eléje toppan,
Kemény szárnynyal verdes feléje,
— Szárnyán pereg puszták fövénye —
S szemét a porral ostromolja,
Hogy ugy kezét szemére tolja.
A köntöst ekkor balra-jobbra
Cibálja, tépi horgas orra,
De mintha mondaná: azért sem!
Az ifju csak most áll a résen. —
A szél üvölt-süvölt dühében,
El is rohanna szégyenében,
De hogy legyen méltó boszúja:
Az ifju fövegét lefúja,

S ragadja ezret karikázva,
A vándor üstökét is rázva.
Szaladnak, futnak mind a ketten,
Mig a szél a távolba lebben,
A föveget oldalt hajítva,
S hattyudalát busan sivítva. — —

Nevetve teljes erejéből
Jő a nap felhőrejtekéből,
S leszórva reggi pongyoláját,
Felölti legfényesb ruháját.
Ködfátyolát is félrehajtja,
Hogy igézzen láng-arculatja,
Szép arculatja, melyet épen
Most néze harmat tükörében.
És tetszve édes szépmagának,
Mosolygva int a föld fiának.
S mint a ki bizton tudja, hogy nyer,
Az égről hirtelen hidat ver —
Aranyhidat aranysugárbul,
Mely, szétragyogva, messze sárgul.
S emésztő bájival ezen fut
Megüdvözölni lenn az ifjut.

Itt van tehát, itt már a nagyja,
A köntös végső pillanatja!
Szegény fiu, hogy elpirúla
Midőn a nap reá simúla
Tüzes, szikrázó ajakával,

S megverte csókja záporával!
Szinte forrásba jöve vére,
Kihányva arca fölszinére
Verejtékkép a tiszta gyöngyöt,
Mit a csók le a szivbe öntött.
S oh, amidőn keblére vette
Az ifjut, s tüzzel átölelte —
Akkor az ifju gondolatja
Kitört, hogy — mindenét odadja!
Nem várva sem időt, sem percet
Köszönni e forró szerelmet,
Bő köntösét önkényt letépi,
S mindent, mi kedves, drága néki,
Mindent örömmel ráut le karja —
Hogy már csupán egy mez takarja.
S kiált leledző, hév ajakkal:
Tied minden, te, fényes angyal!
— Győzött a nap, s örömre gyulván,
Mosolygva lejt a vándor utján;
De gyakran összemén a kedve,
Ha az irígy szél jő ügetve,
S nagy szégyenét hogy megtorolja,
Rongy föllegét közéjök ontja.

* * *

A szél: szigor; a nap: kegyesség —
Van-e, ki e mesét nem értené még?

MINDSZENTY GEDEON.

EGY ÓRA
AZ
ANGYALVÁRBAN.

ANGYALVÁRBAN.

1824-ik évben Feretti, egyszerü áldozár, Roma utcáján találkozék egy Gaetano nevü fiatal vádlottal ép azon pillanatban, midőn az a törvényszék elé vezettetett. A boldogtalan vádlott megtört, bünbánó külseje annyira hatott Ferettire, hogy a Vaticanba sietett, és ott meg nem pihent, mig ki nem eszközlé, hogy Gaetano halál helyett az Angyalvárban élethosziglani fogságra itéltetett. — —

Huszonkét év mult el. Feretti, a részvékenyszivü, egyszerü áldozár, IX. Pius név alatt, pápa lőn, de sem a hoszu huszonkét év, sem a magas méltóság ki nem törlé nemes lelkéből Gaetano emlékét. Most, mint pápa, személyesen akart meggyőződni arról : vajjon Gaetano méltó vala-e pártfogására, vajjon magábaszállott-e ? s egyszersmint látni akarta : miképen bánnak a foglyokkal országában ?

IX. Piuş átöltözött egyszerü papnak, s este, minden kiséret nélkül, elindult az Angyalvár felé. Odaérve, kérte a börtönőrt: bocsátaná be Gaetanohoz. A porkoláb, darabos ember lévén, az egyszerü papnak vélt legmagasabb vendéget nem nagyon udvariasan fogadta, sőt már el akarta utasitani; de amint az idegen a pápának egy evégre szóló irott parancsát előmutatta, nagy morogva mégis bebocsátá.

IX. Pius Gaetano előtt állt. A szegény fogoly hasonlókép föl nem ismerte őt, s csak remegve kérdé váratlan látogatása célját.

‚Üzenetet hozok önnek édesanyjától‘ — felelte a magasztoslelkü látogató.

„Anyámtól!? — kiáltá édes meglepetéssel a rab — hát él még az én édes jó anyám? — Oh, áldott legyen az Ur neve!“

‚Igen, még él, s ideküldött engemet, hogy megmondjam önnek: Gaetano, remélj! az Isten jó; a keserü évekre adhat még legalább szép napokat neked.‘

A sokat szenvedett fogoly boldogan, könyek között veté magát a pap karjaiba, ki őt szeretettel ölelte szivéhez.

„Tehát mégis csak könyörült rajtam az Isten, s a vigasz édes angyalát elküldé hozzám!“... zokogta azután, mig könyei elfojták szavát.

Megindulása lecsöndesültével elbeszélte a szerencsétlen ember huszonkét évi rabságának szomoru történetét.

‚De miért nem irt ön a pápának — mondá IX. Pius, midőn a fogoly elbeszélésével véget ért — miért nem kért tőle kegyelmet? Vétkeért, melyet még tizenhét éves korában követett el, ugytartom, eleget szenvedett.‘ . . .

„Oh, én irtam, de leveleim felelet nélkül maradtak.“

‚Irjon ön mégegyszer.‘

„Levelem elfogatik mégmielőtt XVI. Gergely kezébe jutna.“

‚XVI. Gergely nincs többé; irjon ön IX. Piusnak.‘

„De ki adja át majd neki a levelet?„

‚Énmagam, csak irjon ön — ittvan papiros, irón.‘

És a fogoly irt, irt szomoruan, de keserüség, és szemrehányás nélkül; soraiban bánat, megadás, s a legnemesebb érzelmek nyilatkoztak.

‚Igy ni, Gaetano — szólott Pius, midőn a rab átadván neki a megirt levelet, azt felöltönye zsebébe rejté — e levelet még ma el fogja olvasni a pápa. És most Isten önnel; imádkozzék IX. Piusért, és — és reméljen!‘

Ekkor aztán visszatért a börtönőrhöz, ki nyugtalanul, s duzzogva járt föl s alá szobájában.

‚Az ör . . . be tisztelendő ur! — kiáltá ez utóbbi midőn vendégét belépni látta — hol járt oly soká? önnek csak egy óráig engedteték meg itt lenni, s ime, azon fölül már két perc is elmult. Csak hamar szedje össze magát s — takarodjék!‘

„Ön vétkezik azzal, hogy igy káromkodik; ha azt a pápa tudná . . . !?“

‚No, és ha tudná is? a pápa oly keveset törődik velem, mint én övele.‘

„Ön nem ismeri a pápát, különben tudná, hogy ő senkiről sem gondol roszat. — Hogy hijják önt?“

‚Mi köze hozzá? — csak pusztuljon!‘

A pápa egyenesen a várparancsnokhoz ment, ki hasonlóképen csaknem oly roszul volt hangolva, mint börtönőre.

‚No megint alkalmatlankodik valaki? csak

ki vele, tisztelendő ur, mit akar? nincs veszteni való időm, nagyon el vagyok foglalva.'

„Kérni jöttem parancsnok urat, hogy bocsássa szabadon régi foglyát, Gaetanot."

‚Ön tréfál? csak a pápa kegyelmezhet meg.'

„Én egyenesen a pápa nevében kérem azt öntől."

‚Van irása?'

„Lesz — mindjárt."

Evvel IX. Pius felvőn az asztalról egy tollat, és irta a mint következik:

„Ezennel rendelem, hogy Angyalváram parancsnoka bocsássa szabadon Gaetanot, s börtönőrét rögtön kergesse el. — Pius, pápa,"

A parancsnok megszégyenülve omlott a pápa lábaihoz, s térdein könyörge kegyelem és bocsánatért. Szerencséjére a pápáknak már természetökben van kegyelmet adni. A durva börtönőr is, miután büntetésül két hónapig szolgálat nélkül volt, visszafogadtaték, de meg kellett igérnie, hogy többé káromkodni nem fog, és goromba sem lesz. Szavát tartá.

Pápáról lévén szó, nem állhatjuk meg, hogy ne közöljük az alább következő sorokat:

Schiller nyilatkozata a pápaságról.

„Voltak császárok, királyok, lángeszü államférfiak s hajhatatlan hősök, kik mégis, a körülmények kérlelhetlenségétől nyomatva, engedtek a kényszerüségnek, föláldozák jogaikat, megmásiták elveiket; — ilyesmi a pápáknál ritkán, vagy sohasem is történt. Bár volt idő, midőn nyomorba taszitva bolyongtak szanaszét, midőn Olaszhon szép földén egy talpalatnyi tért, egy hü lelket sem (?) nevezhettek sajátjokul, s csak idegenek könyöradományaiból éltek: ők még akkor is rendületlenül ragaszkodtak a szentszék s az egyház jogaihoz. Ha időnkint, az egyes uralkodók egyéni sajátságai miatt, mit-azt valamennyi politikai állam szenvedett is: erre alig volt eset az egyházban, s annak fejénél. Bármennyire különböztek is a pápák egymástól véralkat, gondolkozásmód és képességre nézve: politikájok mégis a bámulásig szilárd, egyöntetü s változatlan vala. Képességeik, véralkatuk, gondolkozás-

módjok semmi befolyással sem látszék lenni hivataljokra; egyéniségöket — mondhatni — elnyelte az ő méltóságuk, és szenvedélyeik kialvának a hármaskorona alatt. Noha minden pápa halálával a trónöröklés lánca megszakadt; noha nem volt fejedelmi szék, mely urát annyiszor változtatta — mely annyiszor üresen hagyatott volna: mégis ez az egyedüli trón a keresztény világban, melyen sohasem látszék meg, hogy urat cserélt, — mert csak a pápák (az emberek) haltak meg, de a szellem, mely őket élteté, halhatatlan volt. *)

Igy vélekedik a lángelmü német költő s történész, Schiller Frigyes, ki különben vallására nézve protestans vala. Valóban, nagyon jellemző, hogy maguk a legelső tudományos tekintélyek, bár nem katolikusak, történeti szempontból mégis mindenkor a legnagyobb tisztelet s elismeréssel nyilatkoznak a pápaságról.

*) Universal-historischen Uebersicht der merkwürdigsten Staatsbegebenheiten zu den Zeiten Friedrich's 1.

BUNYITAY VINCE.

SZENT-PÉTER.

(Legenda.)

SZENT-PÉTER.

Egy napján a veröfényes nyárnak
Krisztus urunk s Péter utazának,
Szép, zöld mezön haladtak el épen
Hallgatagon, s gondolkodva mélyen.
‚Ne nevess ki, én Uram! engemet,
— Szent-Péter a csendet igy törte meg —
Képzetemben egy gondolat forog:
Isten lenni hogy mi szép egy dolog!
Lelkemnek csak egy az ohajtása:
Hogy lehetnék Isten — pár órára,
S ha ezt, Uram, ha ezt megengeded,
Én örömest ismét Péter leszek.‘
És szólt az Ur: „Mit kivánsz megadom:
Legyen nálad az égi hatalom.“
S tovább lépdelt szeliden mosolygva,
Kisérője követte öt nyomba.

Alig mentek pár lépést előre:
Pásztorlányka jött ép a mezőre,
Előtte a libák csacska serge —
Hazaindul, amint kiterelte.

Ámde Péter amidőn ezt látja,
Utjába áll, s imígy szól hozzája:
‚Hogy lehet az, gyermekem, mondsza csak,
Te magára hagyod itt nyájadat?‘
„Ah, jó bácsi! — felelt a kis leány —
Libáim ma nem őrizhetem ám;
Idegen, ugylátom, a vidéken,
Másként tudná, hogy ma búcsunk lészen.“
‚De ki őrzi nyájadat majd itten?‘...
„Bizonyára jó atyánk, az — Isten.
Őrá bizom, s neki lesz rá gondja,
Hogy libám senki el ne lopja.“
Szólt, s alig szólt — egynéhány perc alatt
Messze, már a falu alján szaladt.

„Hallottad-e, mit beszélt e gyermek?
Jámbor hitét nem szabad megvetned;
S mert bizalma oly nagy az Istenben — —
De a dolog most nem illet engem.
Őrizd tehát hiven a sereget,
S én magam a búesura bemegyek.“

Ekkép hangzott az Urnak beszéde,
Szent-Péternek hoszu lett rá képe.
Vagy akarta, vagy nem — mind hiába!
Estig kellett vigyázni a nyájra.
Sajnálta, hogy ő is nem mehetett,
Hogy a búcsu nélküle megesett.

„Most ezegyszer én ugyan megjártam!
No, de ugy kell — gondolá magában —
Ugy kell nekem, mert igy jár mindétig,
Ki azzal, a mi meg nem elégszik.

LADÁNY.

„TIED, URAM,

TIED A BOSZUÁLLÁS!“

„TIED, UMAM,

TIED A BOSZUÁLLÁSI"

I.

Hazánk egyik népesebb városa- T***ban sajátságos találkozás lepett meg minden idegent. A város kellő közepén, és itt is a leglakottabb utcában, s a legszebb, legtisztább épületek között állott egy elzárt, sötét, elhagyatott ház, mely sértette a szemet, s az ember lelkére a legkellemetlenebbül hatott. Mellette a két szomszédos ház fehér volt, mint a hó; ablakaik tele valának rakva szebbnél szebb virágokkal; folyosóik oszlopai át meg átölelve ifiu szép folyondárral; szóval, ugy néztek ki, mint mikor fiatal, pirosarcu lányok felöltöznek szép fehérbe, s fürteikre friss virágból koszorut tesznek. A közöttök levő ház ellenben oly komor vala, mint az ember, kit már nemcsak az öröm, de a remény is elhagyott. Küszöbét benőtte a fü, ajtói, ablakai elvoltak zárva, ablakaiban nem volt virág, csak régi, poros pókhálók, s

ittamott szomorun fityegett le rólok a régi szép redőnyök egyegy szárnya, melyet helyéből kifeszitett holmi kósza szél, s most éjelenkint oly busan, oly kisértetiesen csattogott, zörgött vele. Aki e házat látta, önkénytelenül is eszébe jutottak mindazon mesék, melyeket valaha gyermekkorában elátkozott házak s kastélyokról hallott; mi csupán azt mondjuk, hogy e ház két szép, virágos szomszédja mellett épenugy nézett ki, mint egy csunya halálfő két cserép virág között.

II.

A fönemlitett barátságos kinézésü házak egyikében vidám társaság volt egybegyülve a házinőnek, egy kedves, csevegő kis teremtésnek névnapjára.

‚Tehát ön csakugyan nem talált még szállást?‘ — kérdé a házinő, egy mellette ülő fiatal emberhez intézve a szót.

„Nem, asszonyom — felelé a kérdett, ki idegen vala — mert mindazokból, melyeket nekem ajánlának, egy sem volt olyan, aminőt kivántam volna. Különösen ohajtanám, ha a lakáshoz

kert is volna — — megvallom, az én kis feleségem keveset jár ki; inkább szereti otthon a virágokat ápolgatni.“

‚Valóban — szólalt meg a jelenlevők egyike — városunk lakóinak száma annyira szaporodik, hogy mahelnap valamirevaló szállás nemis lesz benne kapható.‘

„De, asszonyom — vevé föl ismét a szót az idegen — én itt, kegyednek épen tőszomszédságában, egy házat láttam, mely épen jó volna nekem, s kegyed erről még mit sem szólott. . . .“

‚Az igaz, az igaz — felelte a házinő — ez mindenesetre figyelmetlenség volt tőlem; de mi azon házat annyira megszoktuk nemis létezőnek, mondhatnám, halottnak tekinteni, hogy ön nem csodálkozhatik rajta, ha eszembe sem jutott annak siri nyugalmát háboritani.‘

„Halottnak tekinteni?! és szabad tudnom, hogy miért?“ — kérdé csodálkozva az idegen.

‚Mert nem lakik benne senki, és nemis akarja senki bérbe venni.‘

„Tán össze akar dőlni?“

‚Oh, nem; még egészen jó állapotban van.‘

„Talán nagyon kényelmetlen?“

‚Sőt a legkényelmesebb.‘

„Mi baja lehet tehát, hogy ugy félnek tőle? Talán csak nem jár kisértet benne?“... kérdé az idegen félig mosolyogva.

‚De nagyon eltalálta ön‘ — viszonzá a házinő.

„És ezt kegyed mondja nekem a tizenkilencedik században, a fölvilágosultság, s az előitéletektőli szabadság e ragyogó korszakában?“

‚Igen, én mondom, mert mit tehetek én róla, ha a tizenkilencedik század gyermekei minden fölvilágosultságuk, s előitéletektőli szabadságuk dacára irtóznak oly helyen lakni, melyet tudtokra embervér áztatott? Azon házban, uram, egy rettentő gyilkolás történt.‘

„Megengedem — felelé az idegen — hogy ez a ház akkori lakóira, a szerencsétlennek rokonai s barátira rettentő lehetett; de nem látom át, hogy miért kelljen e háznak idő multával is laktalannak, mintegy elátkozottnak lennie? És régen történt . . .?“

‚Hat éve.‘

„Hat éve! és e ház mégis üresen áll egy olyan korban, hol mindenki csak hasznot és kényelmet hajhász? — ezt nem értem.“

‚Hja, uram, — viszonzá a házinő — mi itt, mint láthatja kegyed, egy kissé még hátra vagyunk; noha, az igazat megvallva, mi e hátramaradásban koránsem érezzük kényelmetlenül magunkat. — Előttünk azon ház titokteljes némaságával ugy tünik föl, mint egy bepecsételt levél, melyet annak idejében egyedül az Isten fog fölnyithatni, ha nemis emberek itélőszéke előtt, legalább ott, hol őmaga fog itélni eleveneket és holtakat.‘

E pillanatban uj vendégek érkeztek, s a beszéd más tárgyra viteték.

III.

A hallottak annyira fölizgaták az idegen férfi kiváncsát, hogy néhány nap mulva ujra megjelent, s csupán csak azért, hogy a fönebbi beszéd megszakadt fonalát tovább füzhesse.

‚Asszonyom! — kezdé tehát, miután udvariasan üdvözlé a kedves házinőt — kérésem, hihetőleg, megfogja lepni kegyedet; de fölötte ohajtanék hallani valamit közelebbről azon ház történetéből, melyet már részben kegyeskedék

velem megismertetni, és amelynek valóban iszonyatosnak kell lennie, minthogy az idő, e vén szörnyeteg, mely még a vasat is megemészti — sem volt képes annak sötét emlékét eltörülni.'

„Szivesen közlöm önnel, amit tudok, és amennyit mindenki tud városunkban — felelé egész készséggel a házinő — bár előre is tudom, hogy előadásom koránsem fog önre oly hatást tenni, mint mireánk; ami egyébiránt nagyon természetes, mert mi a történteknek közvetlen tanui valánk, ön pedig csak évek multával — és akkor is csupán elbeszéltetni hallja azokat.

„Körülbelül tiz éve, hogy egy volt huszárkapitány fiatal neje, három kis gyermeke, s napájával azon kérdéses házba költözött. A férj minden mozdulatán megtetszék, hogy müvelt ember; nejét, ugy látszott szerette nem ugyan az ifjukor heves rajongásával, de egy atya komoly éretségével. A nő szelid, jámbor vala, vagy mint népünk mondani szokta: olyan volt, mint a galamb, melynek nincsen epéje. Boldognak érezte magát, hogy férjének, oly érdemes urnak választottja, s gyermekeinek anyja lehet — gyermekeinek, e

három kis angyalnak, kik szüntelen körülötte valának. Szóval, ritka példánya volt azon boldogító nőknek, kik akár mint leányok, akár mint feleségek s anyák, csupán kötelességeik szerény körében találják jól magukat. Az éltes asszonyság végre egyike volt azon jó öreg nénikéknek, kik már egyebet sem csinálnak, mint eljárnak rendesen a templomba, hogy ott azokért, kiket szeretnek, imádkozzanak; otthon pedig ismét csak imádkoznak, mosolyognak és — ringatják az unokákat.

„Én gyakran, s hoszasan időztem azon család körében, mert az a csendes béke, az a csendes boldogság, mely fölöttök kiterjesztve tartá szárnyait, szivemhez szólott, s ellenállhatlan rokonszenvvel vonta feléjök keblemet. Ah, de e boldogság is, bármily szerény és jámbor volt is különben, nem lehetett tartós e földön, hol maguk a jók is ritkábban gondolnak az égre, ha az megédesité életöket . . . Egy reggel szobalányom arcából egészen kikelve, s csaknem lélekszakadva rohant szobámba.

„Mi a baj, Julcsa?“ — kérdém én is egészen elijedve.

‚Nagyságos asszony! nagy, nagy szerencsétlenség! . . . borzasztó! . . .‘

„De hát szólj már, mi történt?“

‚Ez éjjel . . . ott a szomszédban . . . de meg ne ijedjen . . .‘

„Nem, nem; csak beszélj.“

‚. . . Az öreg asszonyságot megölték.‘

„Mit?! megölték?“

‚Igen, megölték! ma reggel összevissza szurva találták ágyában.‘

„Jézus, Mária! — kiáltám — de hogyan? rablók törtek a házba?“

‚Meglehet, de bizonyosan nem tudni.‘

„Azon nap reggelén ugyanis — folytatá a házinő — az inas, ki egy a folyosóra szolgáló kis szobában aludt, kiment a piacra. A kiskapu mint erősité, be volt zárva, amint azt még előtte való este becsukta; de midőn visszatért, csodálkozva látta, hogy az nyitva van. Csodálata azonban csakhamar borzalomra vált, látván, hogy a kut medencéjében a viz vörös, s a folyosó falán véres ujjak nyomai látszanak. — Talán szédület lepte meg a gyilkost, midőn arra ment, s magán embervért láta, és kénytelen volt a fal-

hoz támaszkodni? És a fal talán azért tartá meg a véres nyomokat, hogy bevádolja a gyilkost, s elárulja, merre menekült? ? . .

„Rémes sejtelemmel szaladt a szolga végig a folyosón, s a véres nyomok, mint valami boszuló kéz, elvezeték őt hiven azon félreeső, szerény szobához, melyben a jó öreg nagymama lakott, ki sohasem gondolt másról roszat, s talán csak azért, mert ő maga olyan igen jó volt. Vér a küszöbön, vér a szobában; s ott feküdt nyoszolyáján a szegény öreg néni . . . szemei tágan nyitva voltak, bizonyosan a rettentő halál kinjaitól; hideg, merev karja kicsüngött jeleül elhagyatottsága, segélytelenségének.

„Amint azt látta az inas, borzadva sikoltott föl, s csaknem eszméletlenül rohant urához. Mily pillanat a szegény családra! . . . A boldogtalan leány, mintha villám találta volna, ájultan omla össze; a férj pedig halványan jött elő, mint a fal, s parancsolá, hogy zárják be a kapukat, mert a szolga kiáltására idegenek kezdének gyülekezni, s hogy tegyenek jelentést a rendőrségnél. Ez azonban hasztalan nyomozott, hasztalan keresett; semmit sem talált egyebet, mint egy hideg, néma halot-

tat, vérző sebeket, és nyomokat, melyek ugyan vádolák, de megnevezni nem tudák a bünöst. A legkülönösebb mégis az volt, hogy még csak gyanakodni sem lehetett valakire alaposan. A cselédek ugyan elfogattak, de a szegény inasra maga a gondolat, hogy őt tartják a gyilkosnak, annyira hatott, hogy megőrült, s a börtönből a kórodába kellett vinni. A szolgáló pedig hitelesen bebizonyitá, hogy ugyanazon éjszaka egyik testvérének lakodalmán volt egész reggelig, miértis szabadon bocsáttaték. Igy hasztalan volt minden kiáltása boszu után; Isten, ugylátszik, azt magának tartá fön, mert sem akkor, sem azóta semmit sem tudhatánk meg, és nemis fogunk megtudni soha.'

„S vajjon miért kellett azon szegény nőnek meghalnia?" — kérdé élénk részvéttel az idegen.

‚Mint gyanitjuk, azért, hogy megrabolhassák, mert az öreg asszonynak azon végzetes nap reggelén, bizonyos ügyvéd jelentékeny összeget fizetett ki. Ez utóbbi is gyanuba vétetett szintén, s bár semmi sem bizonyult reá, védencei bizalmát mégis örökre elvesztette. — Oh, a gyanu ezerszerte roszabb,

becsületgyilkolóbb, mint bármely gyalázatos vád, mert a vádlottnak van alkalma magát védhetni még akkor is, ha bünös; van alkalma bánat, javulás által kiérdemelhetni a bocsánatot, melyet az irgalomnak Istene nem egyedül magának tarta, hanem beolta a mi szivünkbe is, sőt evangelioma által szent kötelességünkké tőn.'

„Kegyednek igaza van — felelte az idegen — a világ részvéttel tekint a megbünhődött gonoszra, de a büntetlen iránt kérlelhetlen, — és ez nagyonis okszerü. De hogy visszatérjünk azon szerencsétlen családra, kiváncsi vagyok tudni: vajjon mi lett belőlök azután?"

‚Kevés idő mulva elhagyák a helyet, hol oly fájdalmas csapás érte őket, s távol a vidéken vonták meg magukat. Később hallám, hogy igen jól folytak napjaik, s különösen hogy a férj minden vállalatában szerencsés, s ennek következtében gazdaggá lőn.'

„Tehát — mondá az idegen keserü mosolyyal — a gyász, mely e szegény szomszédházon még most is borong, a szivekből már rég kialudt?"

‚A szivekben csak enyhült a fájdalom — javitá ki a nemeslelkü házinő — mert e világon

a fájdalom sem tart örökké; és ezt Az rendelte igy, ki legjobban tudja, mi jó nekünk. Minden feljövő nap elfeledteti velünk azt, mely tegnapeste letünt; minden virág, mely nyilni kezd, elvonja szemeinket attól, mely már hervadóban áll. A távollét, valóban, egy meglehetősen sürű fátyol.... Oh, ne gunyolódjék ön a feledés fölött; ez azon enyhitő balzsam, azon egyetemes gyógyital, melyet a Teremtő nekünk avégre ad, mint a virágnak a harmatot;— mi lenne belőlünk anélkül?'

‚Nem tudom — viszonzá az idegen — hogy az, amit most kegyedtől hallok, valami magas bölcselet-e, vagy csak nem egyéb, mint a szivtelen nagy tömegnek azon szokásos mondata: Mi közöm hozzá?'

‚Egyik sem; amaz nagyon is magas volna, ez pedig szerfölött silány. Amit mondék, az csak egyszerü, gyakorlati igazság; egyike a természet azon szabályainak, melyek ellen hasztalan lázad az emberi büszkeség. —— De mondja csak ön: elfoglalja-e azon házat? Oh, én fölötte örülnék, ha akadna egy kedves család, mely vidám, boldog életével lesimitná róla a halálnak gyászos bélyegét.'

„Köszönöm kegyednek; de én nem fogok benne lakni. Bár fia vagyok ez előítéletek nélküli századnak, de ez minden anyagisága dacára sem volt képes egészen prózaivá tenni lelkemet. S minthogy azon ház csak maga ismeri még most is a lappangó bünöst, felőlem maradhat, mint mindaz, kinek lelkismerete valami szennyes titkot rejteget.

IV.

Van valahol egy kicsinykis falu, melyet mi költött néven csak Szilvölgynek fogunk nevezni. A falucska, mint már neve is sejteti velünk, lapályos völgyben, virágzó rétek között, s magas hegyek alján fekszik, amely hegyekről ha letekint az ember e völgyre s falura, önkénytelenül is arra gondol: mi szép volna itt élni, és — meghalni!

A falu közepén áll fehéren, komolyan a még meg nem szentségtelenitett templom; az egyszerü szalmafödelek alatt még most is nagy becsben van az eke, mely dolgozni tanit, s a dologért mindennapi kenyeret ad. A kis fiuk s leányok

szorgalmasan tanulják a katekizmust, kezetcsókolnak a tisztelendő urnak, reggel-este imádkoznak, s nem hagyják el az apai házat anélkül, hogy szüleik áldását ki ne kérnék. És igy, mint láthatjuk, századunk fölvilágosultsága még nem szerencsésitette látogatásával e kis falut — bizonyosan megvetéssel fordult el ezen a régi „sötét századokba“ való vakság fészkétől.

Szilvölgyön ezelőtt körülbelül tizenöt évvel még nem hallott senki sem politikai szónoklatokat, sem szabadsági dalokat, sőt alig volt fogalmok arról is, hogy valaki önkéntesen beállhasson katonának.

Mennyire csodálkozhattak tehát ez együgyü falusiak, midőn egy este féligmeddig katonásan öltözött férfiak érkezének hozzájok, teletorokkal kiabálva: „Éljen a szabadság!“

E fegyveres, porralfödött emberek láttára, de méginkább a fönebbi szavak hallatára az egész falut aggodalmas sejtelem fogta el. Csakhamar azon hir terjedt szét, hogy a megyeház börtönéből szökevények érkeztek, s most hangosan éltetik visszanyert szabadságukat. Erre az aggodalom még átalánosabbá lőn. Nagy megnyugta-

tásukra szolgált tehát, midőn váratlanul, közeledő trombitaharsogás által figyelmeztetve, észrevették, hogy a hegyen lefelé rendes katonaság tart falujoknak.

Meg kell jegyeznünk, hogy a nép a kebeléből választott katonákra mély, szánalommal vegyes rokonszenvvel tekint; ugy tekinti őket, mint áldozatokat — de nemes, szent ügyekért: Isten, haza és királyért.

A rendes katonaság megérkeztével minden világos lőn. Csakhamar még az utolsó gyermek is tudta, hogy a hegyek között lázadók vannak, kik az uj alkotmánynak nem akarnak engedelmeskedni, azért ezeknek üldözésére jöttek az önkéntesek, s a rendes katonák. Szilvölgy lakói kezdének tehát megnyugodni, s csak még afölött csodálkoztak először: hogy katonaság érkezett, s ujoncozás még sincs, mint egyébkor; másodszor, hogy a katonák között oly fiatalok — alig tizenöt évesek is vannak; harmadszor, hogy a szabadságot éltetik, anélkül, hogy valaki tömlöcben lett volna; és negyedszer, hogy a hegyek között lázadók vannak.

Az önkéntesek összejárták az egész vidé-

ket, és találtak — semmit; elnyuzták lábbelijöket annyira, hogy mezitláb maradtak, és szerencséjökre, mert mindeniknek a lábát feltörte a csizma. És itt a csodálkozás sora ismét rákerült a szilvölgyiekre, — hisz még ily katonákat sem láttak!

A sorkatonaságnak parancsa volt, hogy Szilvölgyön maradjon. A kapitány tehát, ki fölötte parancsnokolt, elszállásoltaték egy gazdag, köztiszteletben álló özvegy nőhöz. Az özvegy asszonynak volt egy fia, ki a gazdagságot vitte minden kapkodó ujitás nélkül, csak abban a modorban, mely által apja és ősei meggazdagodának; — és volt egy leánya, egy tizenhat éves kedves gyermek, ki igénytelen, becsületes családi életöknek földeritő napja volt.

A kapitány, névleg Vig Ákos, kellemes külsejü, de mogorva, meghasonlott kedélyü férfi volt. Különösen keserité az, mint bizalmasabb embereinek mondá, hogy a kormány, nem tekintve szolgálatait s képességét, oly egyéneket léptet eléje, kikkel csaknem szégyel egy seregben szolgálni.... És ez annál érzékenyebben bántá, mert kapitányunk egyike volt azon, nap-

jainkban nagyonis gyakori embereknek, kik magukról mindig azt hiszik, hogy különb állást is megérdemelnének, mint amilyet elfoglalnak.

Nagyon természetes volt tehát, hogy a büszkeségében sértett embernek sötét kedélyére enyhe napfény gyanánt hatott azon családnak, melyhez most jutott, szivélyes derültsége, gyanutalansága. Ellenállhatlanul érezte vonzatni magát a fiátal leányhoz, ki családja büszkesége, s a falu ékessége volt, és aki egy boldog jövőnek legbiztosabb zálogait birá, egyesülve lévén nála a szépség jóság és gazdagsággal. Különösen ez utóbbi fölötte csábitó lehetett oly férfira, ki már természeténél fogva nagyravágyó volt, és akinek nagyravágyását a körülmények kedvezőtlensége csak méginkább fokozá.

Fényes egyenruhája s tekintélyes külseje által (legalább igy nevezték büszke föllépését a faluban) Vig Ákos mindenütt bámulatot gerjesztett maga iránt, de leginkább házi nőinél. Amint tehát egy nap a mamánál, Kertesné asszonyomnál, leánya, Róza kezeért könyörgött, a jó asszony nem tudta, és nemis akarta eltitkolni megelégedését. Az engedelmességre szoktatott leány

pedig látván, hogy édesanyja „igen"t mond, ő sem mondhatott egyebet; sőt a szomszéd- és komaasszonyok is mind beegyeztek, csupán Kertesné egyetlen fia, Laci, volt az, ki hallani sem akart az egészről. Az okos fiu kézzelfoghatólag kimutatá anyjának, hogy vagyonuk, mely kevés kamatraadott pénzből, de annál több szántóföld és szarvasmarhából állott, ha együttmarad, csak néhány év alatt is, tetemesen öregbedni fog, mig ellenben nagyot veszt, ha szétdaraboltatik. — Ugyanazért ő azt akarja, hogy testvére ne idegen — de helybelihez menjen nőül, s ne hagyja el a földet, hol született s felnőtt, hol apja, anyja szeretve és tiszteltetve megőszültek, és ahol kedveseinek hamvai nyugszanak. De ez alapos okok távolról sem valának képesek más utra tériteni az együgyü, bár különben jó anyát, ki leánya szerencséjétől egészen el volt ragadtatva, s fiának makacs ellenállása által elkeseritve, elég gyönge volt fiát gyanusitani: mintha az csak azért kivánná a vagyon együttmaradását, hogy abból annál több hasznot huzhatna magának. Dacára e sértő gyanusitásnak, melyre egyébiránt a jámbornőt mások taniták, Laci

hajthatatlan maradt, ami utoljára azt szülte, hogy Kertesné asszonyom kész volt makacs fiától megválni, és szive bálványát, leányát bárhová is követni.

A tehetős özvegy ezen elhatározása nagyonis inyére volt a kapitánynak, ki ezentul, titkon és nyilván, mindent elkövetett, hogy leendő napáját terve kivitelére segitse.

Kevés idő mulva a menyegző megtörtént, s a fiatal házaspár az öreg Kertesnével együtt elutazott.

Hét évig háboritlan csendben élt e kis család, és e béke egyedül a két nő angyalszelid, igénytelen lelkületének volt köszönhető, kik egyebet sem tudtak, mint csodálattal tekinteni föl a kapitányra, ki eközben megszünt katona lenni, s aki, mondhatni, zsarnoki hatalommal uralkodott fölöttök.

Mily szomoru ez a világ, hol mindenki csak ugy szerezhet magának egy vagy más álláspontot, ha azt meghóditja, s folytonosan elnyomva tartja! — Szegény szánandó emberek, kik a szelideket elnyomjátok, s a kevélyeknek lábaikhoz borultok! — Nem elegendő-e csak ez is, hogy

vágyat ébreszszen bennünk egy oly élet után, hol csak igazság fog uralkodni, oly igazság, melyet sem fény, sem sötétség meg nem vakit?

Igy történt ezen nőknél is. Szelidségök, jóságuk ahelyett, hogy mint a női erények valódi gyöngyei becsültettek volna, inkább arra szolgáltak, hogy őket, mint gyöngéket elnyomják, és azt, kit ők oly igen szerettek, még jobban megerősitsék zsarnoki hatalmában.

Minthogy pedig Vig Ákos véghetetlenül hiu volt, s az egész világtól csak gyöngéd, jó férjnek akart tartatni, azért idegenek előtt maga a megtestesült figyelem s udvariasság volt neje s napája iránt, de a házi élet tanutlan magányában a legnagyobb kiméletlenség s darabossággal bánt velök.

Nejének egyszerüsége s azon apró hibák, melyeket az olykor a magasabb társaságokban az illem szabályai ellen elkövetett, napról napra békétlenebbé tevék. A szegény fiatal asszony, ki falun neveltetett, természetesen, fogalommal sem birt egy nagy város ezerféle követeléseiről; nem tudott divatosan öltözni, négy-öt óráig tükör előtt ülni; nem tanult énekelni, táncolni, zongo-

rázni, — és mindez a hiu férjet annyira ingerlé, hogy szegény nejét örökösen csak azzal kinozta: „Tudsz is te valamit!“

Két dolog van, melyen a vad erő ki nem foghat, és ez a két dolog: a vas, s a nád. Amaz az erőnek erővel áll ellen; emez pedig enged, meghajlik, de anélkül, hogy összetörnék. Ez okból volt béke e kis családban is; a zsarnokság, mely benne tombolt, csak gyönge, engedékeny nádakat talála ott.

V.

Ez idő alatt Kertesné asszonyomnak fiához viszonya napról napra feszültebbé lőn. A jámbor özvegy ugyanis, ki egészen vejének uralma alatt állott, és mindent megtőn, amit az akart, sohasem volt megelégedve fiának számadásaival, melyeket az a jószág kezeléséről időnkint küldött, s azért, nyilván vejének tanácsából, határozottan követelé, hogy fia véglegesen elégitse ki őket a vagyonból. És ez nagy bajjal ugyan, de mégis megtörtént kevéssel azután, hogy a család T***ban letelepült. Kertesné asszonyomnak

mintha malomkövet vettek volna le szivéről, oly jól esett látni, hogy e kellemetlen ügy valahára véget ért, s ezentul majd vejével békében élhet.

Midőn egy reggel a templomból hazajött, fiának egy megbizott embere 10,000 forintot adott át neki, mint utolsó részletét azon összegnek, melyet fia a jószág megtarthatásaért fizetni tartozott. A jó öreg asszony megirta a nyugtát, s a legnagyobb megelégedéssel foglalt helyet leánya mellett, midőn legnagyobbik unokája, az iskolából jövén, a szobába lépett. A gyermek nagy diadallal hozott kezében egy ugynevezett Irkát, s azt egyenesen nagyanyjának nyujtá. A nagymama átvevé azt azzal a mély örömmel, melylyel unokáinak legkisebb figyelmét is fogadni szokta, és amint belépillanta, egy mondat tünt szemeibe, mely egymásalá annyiszor volt leirva, ahány sor foglaltaték az egész első lapon. A mondat ez volt:

Ne számolj a holnapra, mert az még nem a tied.“

A nagymama helyesléssel olvasott végig minden sort.

‚Tehát minden sorban ugyanaz fordul elő?‘ — kérdé aztán a gyermeket.

„Igenis, nagymamám — felelé a kérdett — minden sorban ugyanaz, csak az utolsóban nem.“

A nagymama az utolsó sorra tekintett, s olvasá: „Irta Vig Endre november 22-kén, 1856.“

‚De gyermekem — mondá Kertesné — ma még csak 21-ike van. . . .‘

A fiu elnevette magát, s csevegve felelt: „Az igaz, — elhibáztam. De nem tesz semmit, gondoljuk ugy, mintha holnap irtam volna.“

‚Hát oly hamar elfeleded, amit irtál, Endrém? — viszonzá a nagymama — Nézz csak ide, mi áll itt?‘

„Ne számolj a holnapra, mert az még nem a tied.“

„Ah, csakugyan! . . . Kijavitom tehát — mondá a gyermek, miközben fogá az Irkát, s elrohant vele. Pár perc mulva azonban ujra előjött, s visszaadá azt nagyanyjának. De ez alig tekinte a könyvbe, midőn meglepetve fölkiálta:

„Ugyan, fiam! miért javitád ki a számokat vörös-tintával? Ez épen ugy néz ki, mintha ide valami véres nap volna följegyezve . . .“

‚A vöröstinta az apa iróasztalán áll, és az oly szép' — válaszolá a gyermek.

„De nekem nagyon csunya — jegyzé meg az édesanya — s nagyon észrevehetővé teszi a javitást. Tépd ki e lapot, édes Endrém, s holnap, ha Isten megengedi érnünk, majd másat irsz nagymamádnak....“

‚Nem, nem! — szólt közbe az öreg Kertesné — csak add ide. Te ezt az én számomra irtad, s nemis gondolod, hogy mily szépet s okosat mondasz vele nekem, t. i. azt, hogy mindig készen kell lennünk a halálra, melyet az élet ura akkor, amikor neki tetszik, küld reánk. Azért ez iratot én megtartom, és elteszem, mint kedves emléket, s unokámnak nagyonis jó tanácsát. És — folytatá, mialatt asztala fiókjából egy darab aranyat kivőn — és annak jeleül, hogy mennyire meg vagyok veled elégedve, ez aranyat neked szántam, s te azt megfogod kapni halálom után. Hogy pedig csakugyan megkaphasd, ez akaratomat ideirom ez Irkába, s az aranyat belégöngyölgetem.‘

És Kertesné csakugyan fölvevé a tollat, s a vöröstintával jegyzett szám alá odairta: „Ez

aranyat emlékül hagyja unokájának: özvegy Kertesné.“ Azután az Irkába takarta a pénzt, s ugyanazon fiókba, melybe az imént kapott 10,000 forintot tette, elzárta ezt is.

A szegény öreg asszony nem érte meg a holnapot. Azon titokteljes gyilkosság, melyről elbeszélésünk elején szólottunk, még ugyanazon éjjel őrajta követteték el.

VI.

Pár év mult el ismét, s régi ismerőseinket egészen más városban találjuk, hová az öreg Kertesné szerencsétlen halála után mindjárt átköltöztek, s hol igen szivesen látott vendégek valának. Vig Ákos elejéntén földeket bérlett, s oly szerencsével, hogy rövid idő alatt háza, földje, pénze bőségesen volt, szóval, egyike lőn a vidék leggazdagabb, legnevezetesebb embereinek. Napjainkban ugyan minden gazdag ember nevezetes, azonban Vig Ákos nevezetességét nem annyira gazdagsága, mint inkább népszerűségének köszönheté. Oh, népszerüség! te uj aranyborju! melyet korunk imád; hány kebel

dobog titkon feléd! hány férfi adja el nyugalmát, becsületét, családját, elveit, sőt Istenét is, csakhogy fénykörödbe juthasson, csakhogy az ő homlokára is vess egy rongy sugarat!

Vig Ákos tehát népszerü volt; — talán azért, mert gazdag lévén, az emberiség sebeinek enyhitése s a hazai kiáltó szükségek födözésére ezreket, vagy legalább százakat áldozott? a világért sem! Vig Ákos sokkal inkább szerette maga is a pénzt, hogysem azt kiadta volna, ha már egyszer körmei közé került; és sokkal számitóbb volt, mintsem be ne látta volna, hogy napjainkban a népszerüség olyanért is megszerezhető, ami pénzbe nem kerül. Beállott apostolnak; szája örökkön örökké telve volt nagy szavakkal, s aki őt hallgatá, kisértetbe jött hinni, hogy nálánál jobb hazafi, nagyobb emberbarát, türelmesebb hivő már nemis lehet. Istenitette az észt, magasztalá a lelkismeret-szabadságot, s ostromolta a bálványozást, hová nem feledé sorozni a vasárnapok s ünnepek megszentelését is. Támogatott — szavaival minden vállalatot, minden egyletet, sőt legujabban őmaga is tagja lőn egy társulatnak, mely bizonyos csatorna kiása-

tására alakult, és amelynek munkálatai már annyira előhaladtak, hogy semmi egyéb sem hiányzott, mint — pénz az ásatásra, és' viz a majdan kiásott csatorna megtöltésére.

Egyébiránt nem szándokunk korunkat Vig Ákosban személyesiteni s fösteni. Őt olyanná, aminő volt, napjaink szelleme tevé, és bizonyos, hogy ellenkező körülmények s befolyások között ő a legtürelmetlenebb, a legfanatikusabb — minden slendriánságnak valóságos cerberusa, és minden, még a legszükségesebb reformnak is halálos ellensége lett volna.

Szelid, s csendes lelkeknek azon előnyök van itt a földön, hogy a szerencsétlenségek őket meg nem törik, és szabadok lévén minden heves szenvedélyességtől, fájdalmaik között sem el nem keserednek, sem meg nem fásulnak. Ez történt Rózával is, Ákos nejével. Lassanlassan belényugodott sorsába, sőt talán már boldognak is érezte volna magát, ha férje, kit szerencséje mindinkább fölfuvalkodottabbá tőn, napról napra kiméletlenebbül nem bánik vele.

De legtöbbet kellett mégis hallgatni és szenvednie a gyermekek miatt, kiknek első nevelését

ő maga vezette. Ez elég alkalmat adott a durva férjnek, hogy minél többször mondhassa nejének: „Tudsz is te valamit!“ És a szegény asszony hol sirt, hol csak csendesen szenvedett, de sohasem felelselt, mert hiszen gondolá magában: az én férjem, ki oly sokat tud, bizonyosan tudja azt is, hogy én egyebet sem tudok, mint varrni, és imádkozni.

Csakugyan igaz tehát, hogy a valódi erény, mint az ártatlanság, nem ismeri önmagát! — Az idő azonban megtanitá Ákost, hogy mily sokat tud az a nő, ki keresztény tud lenni, s hogy vannak erények, melyek szerény igénytelenségök dacára is többet érnek minden hősiességnél.

VII.

Egy nap, midőn Róza kis leányát, ki ép oly szelid teremtés volt, mint édesanyja, — tanitá arra, amit ő tudott, t. i. varrni és imádkozni, legkisebbik fia belép a szobába.

‚Anyácskám! — kiáltá a gyermek egy papirszeletet tartva anyja elé — nézd csak, ezt

Endre irta, mikor még csak nagyon kicsiny volt.'

Róza átvette a lapot, s amint belé tekint, elhülve olvassa:

„Ne számolj a holnapra, mert az még nem a tied."

A lap alján pedig mintegy vérzeni látszottak ama régi vörös betük: „Irta Vig Endre november 22-kén, 1856."

És legalul a szegény nagymama, a meggyilkolt Kertesné reszkető kézvonásai: „Ez aranyat emlékül hagyja unokájának: özvegy Kertesné."

„Hol találtad e papirt? . . ." kérdé a boldogtalan anya oly érctelen, oly különös hangon, hogy a gyermekek szinte megijedtek.

‚Az apa szobájában'... válaszolá a gyermek.

Fehéren, mint a fal, emelkedék föl Róza azután szobájába ment, és ott bezárta az ajtót, az ablakokat, hogy ne lásson embert, ne lássa még a napvilágot sem.

A fátyol, mely éveken át födé anyja meggyilkoltatásának titkát, szemei előtt most föllebbent; a szörnyü titok kilépett alaktalan homályából:

egy az elorzott pénzzel együtt elrablott kis irat elárulá a gyilkost, mert hiszen ez irat nem lehetett másutt, csak a rabló- gyilkosnál, s ah — ez férje volt!

Róza pamlagára veté magát, s arcát eltakarta kezeivel. Igy maradt három óráig mozdulatlanul, mint egy szobor, hidegen, mint egy halott, némán, mintegy szélütött.

Az első órában még csak nemis gondolkozott: gondolatai, mintha szédület érte volna őket, összevisszakavarogtak. A második órában fölébredt szivében a fájdalom, mint egy dühös raboroszlán, s őrjöngve kereste a nyilást, hogy azon keresztül kitombolhassa magát. A harmadik órában már csendesen, méltóságosan közeledék a megfontolás, egyik kezén a keresztény mérsékletet, s a másikon az emberi eszélyességet vezetve. És akkor a keresztény nő, az anya, a feleség összetette két kezét, és fölkiálta:

„Tied, Uram, tied a boszuállás! Te atya és biró vagy egyszersmint.“

Azután megerősödve fölkelt, gyertyát gyujta, annak lángjainál elégeté a vádló iratot, és ágyába feküdt.

Nemsokára megérkezék férje, és szokott goromba hangján kérdé: mit jelentsen a zárt ajtó?

Midőn a szegény asszony anyja gyilkosának szavait hallotta, midőn érezte annak közellétét: borzalom rázta meg minden idegét, s csak vacogó fogakkal felelheté, hogy — beteg.

A férj mogorván távozott; nejének még azt a jogot sem engedé meg, hogy beteg lehessen.

Nyolc napig maradt Róza szobájában, anélkül, hogy valakit, legalább gyermekeit magához bocsátotta volna, névleg ugyan iszonyu főfájása miatt, de tulajdonképen azért, mert mennél mélyebbre akarta temetni szivében rettentő titkát, nehogy azt valamikép, öntudatlanul is elárulja. Efölött még erőt, lelki erőt keresett a magány, s az imádságban.

Midőn aztán elhagyta ágyát, s férje először látta őt megint, az megijedt, s volt is rá elég oka. A fiatal asszony egészen megőszült, szemei beestek, szép orra csaknem átlátszóvá lőn, s megsoványodott arcán bizonyos, kellemetlen pirosság terült el, mely csalhatlan jele a sorvadásnak épugy, mint a pirosló őszi haraszt a közeledő télnek, a halálnak.

‚Valóban — mondá a férj elhülve — te beteg, nagyon beteg vagy; te sokat szenvedhettél.‘

„Sokat“ — felelte a martyrnő oly hangon, hogy férjén kivül mindenkinek, aki azt hallja, köny fakadt volna szemeibe.

‚De hát miért nem küldtél orvosért? — kérdé a férj nagyingerülten — Tudsz is te valamit! még azt sem tudod, hogy magadról gondoskodnál, midőn beteg vagy.‘ — —

Még egy egész évig viselte Róza szivében a halálos sebet, s abban volt egyedüli vigasza, hogy tudta, hogy az csakugyan halálos.

Egy egész hoszu évig tartott csendes hervadása; — oh, az élet nagyon szivós a harmincadik évben.

„De mi baja az ön nejének?“ — kérdék mindenfelé a népszerü férjet.

‚Aligha nem sorvadásban van — felelte ez — az orvosok már kifáradtak, s mégsem tudnak rajta segiteni. Már magam is aggódni kezdek‘... És ha egyedül volt nejével, akkor igy beszélt: ‚Az orvosok azt mondják, hogy nem tudják betegséged okát kitalálni, s te nem akarod azt ve-

lök közleni. — Tudsz is te valamit! azt sem tudod megmondani, hogy mi bajod van?'

Végre a hervadó virág megtört; az örök nyugalom órája közelgett. De mielőtt az igaz biró elé lépett volna, kérte az ismerősöket, kik halálos ágyát környezék, hogy távozzanak, s csak férjét marasztalá.

„Atyja gyermekeimnek! — mondá azután csendes, alig hallható hangon — kettőt tudtam mégis az életben"...

‚Te?' — csodálkozék a férj.

„Igen" — volt rá a válasz.

‚S mi volt az?' — kérdé a gyilkos megrémülve, mialatt szemei diónyi nagyságban keltek ki helyeikből.

„Hallgatni mig éltem, mert nőd s gyermekeidnek anyja valék, és megbocsátani halálom óráján, mert keresztény vagyok"— felelte a sokat szenvedett nő, s behunyta szemeit, hogy azokat csak egy boldogabb hazában nyissa föl ismét.

BUNYITAY VINCE.

EGY IFJU NŐNEK.

Ne vágyj, ne vágyj te cserfa lenni,
Mit égre érő bérc emel,
S mit a sötét vad föllegeknek
Közel haragja éget el.

Virág légy te, a völgy virága,
Mely rejtve, titkon illatoz,
S melynek szelid, szép életéről
Hirt csak a szellők szárnya hoz.

Ne vágyj, ne vágyj királyi sasként
Bejárni a nagy végtelent;
Hattyu légy te, mely holdas éjen
A szüz magány vizén mereng.

Ne nézd, ne nézd vágyó szemekkel
A délen égő lángnapot;
Harmat légy, mely a völgy füvéről
Használva, áldva fölragyog.

Szép a hirnév, szép a dicsőség,
De ne nézd bolygó csillagát;
Nyugalmad ha eladtad érte,
Fényét csak akkor szórja rád.

Családodnak szelid körében
Keresd örömvilágodat;
Hiu ábránd a többi... ott van,
Mi üdvöt, s boldogságot ad.

A lant hurján, mely álmodozni
Tanitja ifju lelkedet, —
Vigyázz! mert a való örömnek
Hattyudalát is elvered.

Csókold meg azt, s lemondva róla
Ne legyen egynél több dalod,
Csak egy, melylyel lágy bölcsejében
Kis gyermeked elaltatod.

Nem férfinak — nönek születtél,
És, oh, a nönek karjai
Gyöngék a szép, nemes közügynek
Magas szászlóit hordani.

Hab karjaid ne nyujtsd utánok, —
Nevelj, kik egykor fölvegyék;
S öleld velök hü férjedet, ki
Szeretve hajtja rád fejét.

Szép a babér, mit férfi hordoz
Fönségövezte homlokon;
De szebb a nő füzére, melyet
A szüz erények ujja fon. — —

— Ifjak vagyunk még mind a ketten,
De gyorsan tünik életünk,
Mint sajka, mit most üdvözöltünk —
S örökre vége, elrepült.

Ha majd egykor fejér hajakkal
Belép hozzád egy idegen,
S a megnyugvás boldog világát
Találja édes képeden:

Értsd meg szemén a néma könyet...
Dala gyujtá a csillagot,
Mely téged e bu-lakta földön
Paradicsomba juttatott!

KUTHEN.

*

P.O.hung.
4535.

IFJUSÁGI OLVASMÁNYOK.

SZERKESZTI S KIADJA

BUNYITAY VINCE.

II. KÖTET.

PEST, 1863.

Nyomatott az I. magyar egyesületi könyvnyomdában.

Famla és társai.

20,336.
Od. II. Szech.

Minden hiteles könyvkereskedésben megrendelhető:

Szent-Péter két levele. Értelmezte Zádory-Draxler János. Koszoruzott pályamű 1 frt 60

Rabságom órái. Irta Silvio Pellico. Olaszból forditotta Zádory-Draxler János 1 frt 30 kr.

Isten a valódi szeretet. Oltáregyleti imakönyv, szerkesztette Zádory-Draxler J. 1 frt.

Isten a legtisztább szeretet. Imakönyv. Eckardshausen után irta Zádory Armin. 2 frttól 20 frtig.

A kereszténység bölcsészeti tanulmányozása. Irta Nicolas. Franciából forditotta Májer Károly. I. kötet 2 frt. — II. k. 2 frt 40 kr. III. k. 3 frt.

Visszaemlékezések a négy utolsó pápára és Rómára korukban. Irta Wiseman. Angolból forditotta Bodnár Zsigmond. Két füzet 2 frt.

Mindent Jézusért. Irta Faber. Angolból forditotta Bodnár Zsigmond. I. II. k. 2 frt.

Ifjusági olvasmányok, szerkeszti és kiadja Bunyitay Vince, I. kötet 1 frt. — II. kötet 1 frt.

Ifjúsági

Olvasmányok

2.